

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

ÖZ-YETERLİK İLE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ
İLİŞKİDE PROAKTİF KİŞİLİĞİN ARACI ROLÜ

TUĞÇE PEKER

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZKAN ÇIKRIKCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2018

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolü” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/09/2018

Tuğçe PEKER

ÖĞrenci No: 16530900006

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe PEKER'in hazırladığı "Öz-Yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Proaktif Kişiliğin Aracı Rolü" başlıklı tez 28/09/ 2018 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	Üniversite	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN	Atatürk Üniversitesi	
Jüri Üyeleri	: Dr. Öğr. Üyesi Özkan ÇIKRIKCI	Ordu Üniversitesi	
	: Dr. Öğr. Üyesi Ömer KARAMAN	Ordu Üniversitesi	

ONAY

21.11/2018

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolünün değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmanın, pozitif psikoloji ile ilgili literatüre güçlü katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın planlanmasında ve gerçekleştirilmesinde birçok kişinin katkısı olmuştur. Öncelikle çalışmanın konusunun belirlenmesinden sonuçlanıncaya kadar benim yanımda olan, istatistiksel analizler konusunda bana yardımcı olan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özkan ÇIKRIKCI'ye özellikle teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresince akademik donanımlarıyla bana yol gösteren Prof. Dr. Enver SARI'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer KARAMAN'a teşekkür ederim. Olumlu geri bildirimleriyle tez çalışmama katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Başaran Gençdoğan'a çok teşekkür ediyorum.

Ölçeklerimin doldurmasında bana destek veren ve yardımcı olan başta Prof. Dr. Kurtman ERSANLI, Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK, Prof. Dr. Melek KALKAN, Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ ve Dr. Öğr. Üyesi Yaşar BARUT olmak üzere Ondokuz Mayıs Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik anabilim dalı hocalarına çok teşekkür ederim.

İngilizce çeviriler konusunda benden desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olan canım arkadaşlarım Elif TUTKUN'a ve Zeynep AKAN'a teşekkür ederim.

Tez sürecinde en zorlandığım anlarımda beni anlayan, yanımda olan, sıkıştığım zamanlarda mükemmel çözüm önerileri üreterek bana yardımcı olan, beni destekleyen Emrah AKMAN'a yürekten teşekkür ederim.

Beni seven, destekleyip cesaretlendiren, yaşamım boyunca her zaman şanslı olduğumu hissettiren, her türlü fedakârlığı yapan, hep arkamda duran ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Varsayımlar	5
Sınırlılıklar	5
Tanımlar	6
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMLARI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
1.1. Öz-yeterlik.....	7
1.1.1. Öz-yeterlik Kaynakları	8
1.1.1.1. Doğrudan Yaşantılar.....	9
1.1.1.2. Dolaylı Yaşantılar.....	10
1.1.1.3. Sözel İkna	10
1.1.1.4. Fizyolojik ve Duygusal Durum	11
1.2. Proaktif Kişilik.....	11
1.3. Yaşam Doyumu.....	13
1.4. Öz-yeterlik İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	16
1.5. Proaktif Kişilikle İlgili Yapılmış Çalışmalar	20
1.6. Yaşam Doyumu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	27

2. YÖNTEM.....	27
2.1. Araştırma Deseni.....	27
2.2. Araştırma Grubu.....	27
2.3. Veri Toplama Araçları	27
2.3.1. Genel Öz-yeterlik Ölçeği (GÖYÖ)	28
2.3.2. Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği (KPKÖ)	28
2.3.3. Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ).....	29
2.4. Araştırma Kapsamında Kullanılan Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliklerinin Yeniden İncelenmesi	29
2.5. Verilerin Analizi.....	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
3. BULGULAR.....	33
3.1. Korelasyon ve Betimsel İstatistikler	33
3.2. Ölçme Modeli.....	34
3.3. Yapısal Model	37
3.4. Bootstrapping İşlemi	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	41
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	41
4.1. Sonuç ve Tartışma.....	41
4.1.1. Öz-yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	41
4.1.2. Yaşam Doyumu ile Proaktif Kişilik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	43
4.1.3. Öz-yeterlik ile Proaktif Kişilik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.....	44
4.1.4. Öz-yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Proaktif Kişiliğin Etkisinin İncelenmesi	45
4.2. Öneriler	47
KAYNAKÇA.....	49
EKLER.....	62

EK-1. Kişisel Bilgi Formu	62
EK-2. GÖYÖ (Genel Öz-yeterlik Ölçeği)	63
EK-3. KPÖ (Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği)	64
EK-4. YDÖ (Yaşam Doyum Ölçeği).....	65
EK-5. Ölçme Aracı Kullanım İzinleri (GÖYÖ).....	66
EK-6. Ölçme Aracı Kullanım İzinleri (KPKÖ)	67
ÖZGEÇMİŞ	68

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Öz-yeterlik Kaynakları.....	9
Tablo 2. Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliklerine İlişkin Bulgular.....	30
Tablo 3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları ve Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	34
Tablo 4. Proaktif Kişiliğin Öz-Yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki Aracılık Rolüne İlişkin Bootstrapping Sonuçları	40

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ölçme Modeli	36
Şekil 2. Özyeterliğin Proaktif Kişiliğın Tam Aracılığıyla Yaşam Doyumunu Etkilemesine İlişkin Yapısal Model	38
Şekil 3. Özyeterliğin Proaktif Kişiliğın Kısmi Aracılığıyla Yaşam Doyumunu Etkilemesine İlişkin Yapısal Model	39

ÖZET**ÖZ-YETERLİK İLE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİDE
PROAKTİF KİŞİLİĞİN ARACI ROLÜ****PEKER, Tuğçe**

Yüksek Lisans, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Özkan ÇIKRIKCI

Eylül, 2018

Sayfa: 80

Pozitif psikoloji bireylerin güçlü yanları ve potansiyelleri üzerine odaklanmaktadır. Bireylerin iyi oluşları artırılarak yaşama ilişkin olumlu bakış açılarının önü açılmak istenmektedir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolünü değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 783 üniversite öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada, Genel Öz-yeterlik Ölçeği, Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları, yaşam doyumu ve proaktif kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile analiz edilmiştir. Araştırmada test edilen modelin aracılık etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Betimleyici İstatistikler, Pearson Korelasyon Katsayısı ve Bootstrap Yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçları öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin kısmi aracı role sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular ilgili literatür doğrultusunda tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, eğitim kurumlarımızda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanındaki faaliyetlerde proaktif kişilik özelliğinin geliştirilmesinin ve öz-yeterlik algısının artırılmasına yönelik etkinliklere yer verilmesinin, gençlerin hedeflerine ulaşabilmeleri konusunda fayda sağlayacağı ve yaşam doyumunun artıracığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Öz-yeterlik, Proaktif Kişilik, Yaşam Doyumu.

ABSTRACT**THE MEDIATING ROLE OF PROACTIVE PERSONALITY BETWEEN
SELF-EFFICACY AND LIFE SATISFACTION****PEKER, Tuğçe**

Master Thesis, Guidance and Psychological Counseling Science Department

Advisor: Assist. Prof. Dr. Özkan ÇIKRIKCI

September, 2018

Page: 80

Positive psychology focuses on the strengths and potentials of individuals. It is aimed to give way to positive approaches towards life by means of improving well-being levels of people. In this study, it was aimed to evaluate the mediating role of proactive personality between self-efficacy perceptions and life satisfaction levels of university students. The research group composed of 783 university students. In the study, General Self-Efficacy Scale, Abbreviated Proactive Personality Scale and Life Satisfaction Scale were used as data collection tools. Relations between self-efficacy perceptions, life satisfaction levels and proactive personality traits of university students were analyzed by Structural Equation Modeling (SEM). The statistical significance of the mediator effects of the model tested in the study was examined using Descriptive Statistics, Pearson Correlation Coefficient and Bootstrap Method. The results of the research show that proactive personality has a partial mediator role in the relationship between self-efficacy and life satisfaction. Results from the study were discussed in light of the relevant literature and suggestions were provided. Improving the proactive personality characteristics of individuals in activities carried out in the field of psychological counseling and guidance in educational institutions and providing activities for increasing the self-efficacy perception will be beneficial for young people to reach their targets and increase their life satisfaction levels.

Keywords: Self-efficacy, Proactive Personality, Life Satisfaction.

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AIC	: Akaike Information Criterion
CFI	: Comparative Fit Indices
ECVI	: Expected Cross-Validation Index
GFI	: Goodness of Fit Index
GÖYÖ	: Genel Öz-yeterlik Ölçeği
KPKÖ	: Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği
NFI	: Normed Fit Index
RMSEA	: Root Mean Square Error of Approximation
SEM	: Structural Equation Modeling
SRMR	: Standardized Root Mean Square Residual
TLI	: Tucker Lewis Index
YDÖ	: Yaşam Doyum Ölçeği
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi

GİRİŞ

Problem Durumu

Psikoloji biliminin, psikopatolojik faktörlere odaklanan olumsuz kavramlar ile sınırlı kalmasına bir tepki olarak 2000' li yılların başında bilim insanları, bireylerin temel güçlerine ve kaynaklarına odaklanmaya başlamışlardır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000, s. 5). Bireylerin güçlü yönlerine ve potansiyellerine odaklanmasına imkân sağlayan pozitif psikoloji, olumlu duygular kazanmayı, güçlü kazanımlar oluşturmayı, anlamlı ilişkiler geliştirmeyi ve yaşamdan doyum almayı amaçlayan bir iyi olma hali şeklinde ifade edilmektedir (Sheldon ve Kasser, 2001, s. 491).

Geleneksel olarak klinik psikoloji, psikolojik bozukluklara ve engellere odaklanmaktadır. Bireylerin kendilerini yenileme yetilerini, becerilerini ve kişilik özelliklerini ihmal ettiği ve bu özelliklere gereken değeri vermediği görülmektedir. Pozitif psikoloji geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak bireyin yaşamının olumlu yönlerine önem vermektedir. Hem bilimsel hem de klinik bir girişim olarak görülen pozitif psikoloji, bireylerin eksikliklerini düzeltmenin yanı sıra iyi oluşu ve mutluluğu artırmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla pozitif psikoloji, geleneksel klinik psikolojinin eksik bıraktığı ya da ihmal ettiği yapıları doldurmaktadır (Carr, 2015, s. 12).

Pozitif psikoloji yaklaşımıyla birlikte akademisyenler ve araştırmacılar, bireylerin daha mutlu ve huzurlu yaşamalarına olanak sağlayacak davranışların bileşenlerini araştırmaya yönelik çalışmaların oluşmasını gündeme getirmektedir (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000, s. 10). Mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürmek, pek çok bireyin yaşam amaçlarının en önde gelen adımlarından birisidir. Mutluluğun ne anlama geldiği, nasıl mutlu olunabileceği, mutlu olabilmek için nelere sahip olunması gerektiği gibi soruların insanlar arasında güncelliğini kaybetmediği bilinmektedir. Pozitif psikoloji alanındaki çalışma konularından biri olan mutluluk kavramının terim olarak öznel iyi oluş kavramı ile ifade edildiği görülmektedir (Çivitci, 2012, s. 322).

Öznel iyi oluş, birbiriyle ilişkili üç yapıdan oluşmaktadır. Bu yapılar olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumudur. Hoşumuza giden ve gitmeyen durumlar olumlu ve olumsuz duygulanım olarak ifade edilirken yaşam doyumunu, bireyin yaşamına yönelik bilişsel değerlendirmelerinden meydana gelmektedir (Diener ve Suh, 1997, s. 200). Yaşam doyumunu bireyin yaşamında hedonik doyum sağlayacak kazanımlara sahip olması olarak tanımlanabilir. Başka bir ifade ile bireyin elde etmek istediği ile sahip olduğu hedonik kazanımlar arasındaki mesafenin yakın olması yaşam doyumunun yüksekliğine işaret etmektedir (Çikrıkci, 2016, s. 979).

Yaşam doyumunu pozitif psikolojide önemli bir yapıdır (Gilman ve Huebner, 2003, s. 192). Öznel iyi oluşun önemli bir göstergesi olan yaşam doyumunu, psikopatolojik sorunların gelişimine karşı güçlü yanları ve bunların yapısını tampon olarak tanımlamaya odaklanan pozitif psikoloji biliminin bir parçasıdır (Veenhoven, 1988, s. 346).

Öznel bir nitelik taşıyan yaşam doyumunu, bireyin kendi yaşamına yönelik genel yargıları ve değerlendirmeleri şeklinde ifade edilmektedir (Diener, Emmons, Larsen ve Griffen, 1985, s. 71). Yaşamdan alınan doyum; bireyin birçok açıdan kendini iyi hissetmesini etkilemektedir. Yaşam doyumunu bireyin yaşamının bazı bölümlerinden ya da parçasından mutlu olmasından çok, yaşamın bütün alanlarında kendisini huzurlu ve iyi hissetmesini içermektedir. Beklentileri, istekleri ve amaçları yaşamlarıyla uyumlu olan bireylerin yaşamdan aldıkları doyum yüksek olmakta ve içsel doyum algısı yaşam kalitesini arttırmaktadır (Diener, 2000, s. 34).

Yaşam doyumunun bireysel amaçlara ulaşma derecesi olduğunu belirten Diener ve ark. (1985), bireylerin hedefledikleri amaçlara ulaşma derecesi arttıkça yaşam doyumunun da arttığını rapor etmektedir. Belirli bir konuda belirli hedeflere etkin bir şekilde ulaşmak amacıyla eylemler organize etme ve bunları yerine getirme kapasitemiz hakkındaki inançlarımız anlamına gelen öz-yeterlik ile yaşam doyumunun birbiriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Gilman ve Huebner, 2003, s. 192). Öz-yeterlik bilişsel, duygusal, seçimsel ve motivasyonel süreçler aracılığıyla inançların işleyişini düzenlemektedir (Bandura, 2001, s. 10).

Bilişsel düzeyde, öz-yeterliği yüksek olan bireyler yaşamlarını yapılandırmak için gelecek zaman algısını kullanmaktadırlar. Bu bireyler içten

yönelimli olarak yarar sağlayacak fırsatlara yönelmektedirler. Bireyin gelecekteki başarı durumlarını hayal ederek olası bir problem durumuyla karşılaştığında, bu problemle uygun stratejileri kullanarak sorunlarını çözebilmesi için öz-yeterlik algısını kullanması gerekmektedir. Öz-yeterliği yüksek olan bireyler çevresel zorlukların üstesinden gelebilmek için bilişsel kapasitelerini etkin bir şekilde kullanmaktadır. Kendileri ile ilgili rasyonel ve olumlu bilişlere sahip olan bu bireyler zorluklar karşısında potansiyellerini kullanarak mücadele etmeyi tercih ederler (Carr, 2015, s. 293-295; Pajares, s. 2002).

Toplumsal yapının doğası gereği bireylerin sorumluluk alması, kendilerini kanıtlaması, problem çözme becerilerini geliştirmesi ve inisiyatifi elinde bulundurarak kişisel potansiyellerini artırması gerekmektedir (Karasu, 2013, s. 3). Öz-yeterlik ile aynı doğrultuda bireyin, bireysel ve çevresel faktörler nedeniyle gerekli görülen değişimi gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olması proaktif kişilik olarak tanımlanmaktadır (Bolino, Valcea ve Harvey, 2010, s. 327). Proaktif bireyler, mevcut koşulları kabul etmekten ziyade koşullar üzerinde oluşabilecek değişiklikleri meydana getirebilmek için risk almayı ve alınan riskin tüm sorumluluğunu üstlenmeyi benimserler. Bu bireyler, çevrede var olan avantaj ve dezavantajların farkına vararak süregelen bir kazanım elde etmek isterler. Dolayısıyla, proaktif bireylerin azimli ve kararlı bireyler olduğu ifade edilebilir (Gupta ve Bhawe, 2007, s. 75).

Proaktif bireyler kendileriyle barışık, özgüvenli ve yüksek benlik saygısına sahip bir kişilikle karakterize edilmektedir. Bu kişilerin olaylara gerçekçi yaklaştıkları, problemleri ve hataları yeni bir öğrenme yaşantısına dönüştürdükleri, denemekten ve öğrenmekten vazgeçmedikleri görülmektedir. Yeteneklerini sezgileriyle birlikte kullanan proaktif bireylerin bilişsel, duygusal ve ruhsal zekâları arasında uyum olduğu ifade edilmektedir (Crant, 2000, s. 439).

Genel olarak değerlendirildiğinde, bireyin yapmak ya da elde etmek istedikleriyle sahip olduklarını değerlendirmesi sonucunda elde ettiği bilimsel çıkarımlar yaşam doyum doyumunu; bir işi yapabileceğine dair inancı, yapabileceklerinin ve yapamayacaklarının farkında olması onun öz-yeterlik inancını; problemleri ve hataları yeni bir öğrenme yaşantısına dönüştürmesi, olaylara gerçekçi yaklaşması proaktif kişiliğini göstermektedir. Bireylerin mutlu

yaşamalarına olanak sağlayacak davranışların bileşenlerini araştırmak amacıyla öz-yeterlik, proaktif kişilik ve yaşam doyumunun birbiriyle ilişkili olabileceği, öz-yeterlik algıları ve proaktif kişilik özellikleri artırılarak yaşam doyumunun artabileceği ve öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı bir role sahip olabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolünü incelemektir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolünün değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları aşağıda sıralanmıştır.

1. Öz-yeterlik, yaşam doyumu ve proaktif kişilik arasındaki ilişkiyi incelemek
2. Öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolünü incelemek.

Araştırmanın Önemi

Duygu ve davranışlarımızın karmaşık ve sıra dışı yapısı yüzyıllardır bilim insanlarının dikkatini çekmektedir. Bu karmaşık yapıları açıklayabilmek amacıyla son iki yüzyıl içerisinde çeşitli kuramlar geliştirilmiş ve çeşitli önermeler sınanmıştır. Bunlardan bazıları bireylerin davranışlarını açıklamakta yetersiz kalırken bazıları ise geçerliklerini sürdürmektedir. Sürekli gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurmakta başarılı olarak değerlendirilebilen birey için, her bakış açısı uygun olmayabilir. Wilhelm Wundt ile başlayan bilimsel psikoloji özellikle yirminci yüzyılın ortalarına kadar çok ciddi deneylerle tanışmış, çok önemli çıkarımların ve tedavilerin merkezi konumuna yükselmiştir. İnsan duygu, düşünce ve davranışlarının çözümlenmesine odaklanan ilk çabalar geleneksel psikoloji akımı içerisinde değerlendirilmektedir. Geleneksel psikoloji psikopatoloji odaklı çalışmalar yürütmüş ve daha çok normal olmayan davranışlara odaklanmıştır. Bu eğilimin doğal bir çıktısı olarak bireylerin güçlü ve işe yarar yönleri ile yeterlikleri göz ardı edilmiştir. Yirminci yüzyılın son çeyreği, psikopatoloji odaklı yaklaşımın sadece sorunların ortadan kalkmasına yardım ettiği, bireylerin potansiyellerini kullanarak nasıl daha mutlu olabileceklerini araştıran pozitif psikoloji için bir milat olarak kabul edilebilir. Pozitif psikoloji, patoloji odaklı çalışmaların aksine

bireylerin pozitif kazanımların nasıl geliştirilebileceğine yönelmektedir. Dolayısıyla, bireylerin pozitif kazanımlarının ve potansiyellerinin neler olabileceği ve bunlara nasıl işlevsellik kazandırılacağı pozitif psikolojinin kapsamını oluşturmaktadır.

İyi olma kavramı, pozitif psikoloji kapsamında üzerinde durulan önemli bir yapıdır. Bu çalışmada, iyi oluşun hedonik kısmı olan öznel iyi oluşun bilişsel boyutunun değerlendirilmesine olanak sağlayan yaşam doyumu ve bu kavramla ilişki içinde olacağı düşünülen öz-yeterlik ve proaktif kişilik yapıları üzerinde durulmuştur. Davranışlarını performansa dönüştürme noktasında kendi yeterliklerine yönelik inancı yüksek olan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olacağı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, gelişim görevlerini karşılama sürecinde bireyin yaşantılarına yön vermesine olanak sağlayan proaktif kişilik yapısı bireylerin kendilerine, yaşamlarına ve gelecekte beklediklerine yönelik olumlu bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olabileceği varsayılmaktadır.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı rolü değerlendirilmektedir. Bu değişkenlerin birlikte araştırıldığı bu çalışmanın, bireylerin yaşamları üzerinde rol oynayan etkenlerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacağı, özellikle yükseköğretim düzeyinde yürütülecek olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Bu araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma sürecinde kullanılan ölçme araçları geçerli ve güvenilir bir yapıya sahiptir.
2. Kullanılan veri toplama araçları araştırmanın amaçlarına hizmet edecek niteliktedir.
3. Araştırma gruplarında yer alan öğrenciler çalışmalara gönüllü katılmışlardır.
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçme araçlarını içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmanın çalışma grubu OMÜ Eğitim Fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırmadan elde edilen veriler Genel Öz-yeterlik Ölçeği, Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeği 'nin ele aldığı boyutlarla sınırlıdır.
3. Araştırma sonuçları aynı veya benzer niteliğe sahip üniversite öğrencilerine genellenebilir.

Tanımlar

Öz-yeterlik: Bireyin kendi yetenek ve yeterliklerini değerlendirerek göstermesi gereken performansı kendi kapasitesiyle karşılaştırması ve bu karşılaştırmaya göre hareket etmesidir (Bandura, 2001, s. 10).

Proaktif Kişilik: Bireyin, çevresel koşulların ve kendisinin farkında olarak gerekli gördüğü değişimi gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olmasıdır (Bolino ve ark. 2010, s. 327).

Yaşam Doyumu: Bireyin kendisine yüklediği kriterler ile yaşam koşullarını algılayışı arasındaki karşılaştırmaları sonucunda kendi yaşamına yönelik değer biçmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Pavot ve Diener, 1993).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN KAVRAMLARI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Öz-yeterlik

İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren bir topluluk içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Gündelik yaşamları boyunca aile çevresi, arkadaş, kitle iletişim araçları, okul ve çalışma ortamı gibi dış kaynaklardan etkilenmektedirler. Bu durum bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının karşılıklı etkileşim içerisine girmesine neden olmaktadır. Bireylerdeki bu etkileşim onlara olayların gidişatını belirleyebilme ve kendi yaşamlarını şekillendirebilme olanaklarını sağlamaktadır (Bandura, 1986).

Kendi davranışlarını şekillendirmek için diğer bireylerin davranışlarını gözlemlemeyi temel bir öğrenme süreci olarak kabul eden görüş Platon ve Aristo'ya kadar dayanmaktadır. Davranış bilimleri üzerine yapılan çalışmalar arttıkça araştırmacılar, bireylerin başkalarını gözlemleyerek bir şeyleri nasıl öğrendiği konusuyla ilgilenmişler ve bu sürecin başkalarının davranışlarını basit bir şekilde taklit etmekten ziyade daha karmaşık süreçleri kapsadığını bulmuşlardır. İlk olarak Julian Rotter tarafından kullanılan sosyal öğrenme Albert Bandura'nın öncülük ettiği çalışmalar sonucunda kendini açıkça göstermiş ve "Sosyal Bilişsel Kuram" olarak adlandırılmıştır. Sosyal Bilişsel Kuram, bireylerin başkalarını gözlemleyerek öğrenmelerini ve aşamalı bir şekilde kendi davranışlarını kontrol etmeyi başardıkları süreci incelemektedir (Bandura, Barbaranelli, Caprara, Pastorelli, 1996, s. 1206).

Sosyal öğrenme kuramı bireyi öğrenme sürecinin önemli bir belirleyicisi olarak görmektedir. Bireyin kendine yönelik yargıları ve farkındalığı öz-yeterlik kavramı ile açıklanmaktadır. İnsan davranışının önemli bir belirleyicisi olan öz-yeterlik kavramı, bireyin kendi yetenek ve yeterliklerini değerlendirerek gerçekleştirmesi gereken performans ile kendi potansiyelini karşılaştırıp duruma göre harekete geçmesidir. Öz-yeterlik, bireyin ne yapacağını bilmesinden çok neyi yapabileceğini bilmesidir (Bandura, 2001, s. 10).

Bireylerin kendileriyle ilgili düşünce ve inançları, davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Öz-yeterliği yüksek düzeyde olan bireyler, kendileriyle ilgili olumlu düşüncelere sahiptir ve başedilmesi zor durumlarla karşılaştıkları zaman geri dönmezler, kendilerinden emin ve rahat bir şekilde mücadele ederler. Bunun tam tersi düşük öz-yeterliğe sahip olan bireylerin karşılaştıkları olaylarda kaygılarının artması strese giremelerine neden olur ve bu bireyler olayları gerçekte olduğundan daha zor bir duruma sokarlar (Pajares, 2002).

Öz-yeterlik bireylerin içinde bulunduğu faaliyetleri organize etme ve yürütme kapasiteleri hakkındaki bireysel yargıları olarak tanımlanır. Bandura (2000)' ya göre bireylerin öz-yeterlik inancı; etkinliklerin seçimini, zorluklar karşısındaki sabrını, gayretlerinin düzeyini ve performansını etkiler. Çünkü algılanan öz-yeterlik davranışı doğrudan etkilemektedir. Ayrıca amaçlar, beklentiler, fırsatlar, engeller, duygusal eğilimler gibi belirleyiciler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. (Bandura, 2000, s. 75). Yeterlik inançları, bireyin gelişiminde ve yeniliklere uyum sağlamasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu inançlar, bireylerin beklentilerini ve amaçlarına bağlılıklarını olumlu etkilerken, aynı zamanda bireylere zorluklar ve engeller karşısında durabilme gücü sağlamaktadır. Bireyler bir görevi gerçekleştirmek için gereken yeteneğe ve denetim gücüne sahip olduklarını düşünmeleri durumunda, bu görevi yapmaya olan isteklerinin arttığı, bu konuda kararlılıklarını ifade ettikleri ve gereken davranışları yansıttıkları bilinmektedir (Zimmerman, 2000, s. 86).

1.1.1. Öz-yeterlik Kaynakları

Bandura, öz-yeterliğin birbirleriyle ilişkili olan dört temel bilgi kaynağından meydana geldiğini ifade etmektedir. Bu bilgi kaynakları (1) doğrudan yaşantılar, (2) dolaylı yaşantılar, (3) sözel ikna, (4) fizyolojik ve duygusal durum olarak sıralanmaktadır (Bandura, 1977, s. 195).

Tablo 1. Öz-yeterlik Kaynakları

Kaynak	Alt Bileşenler
Doğrudan Yaşantılar	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcı Modelleme • Performansın sergilenmesi ile ilgili olan kaygının sistematik olarak azaltılması • Kendi kendine davranışı performansa dönüştürme
Dolaylı Yaşantılar	<ul style="list-style-type: none"> • Canlı Modelden Öğrenme • Sembolik Modelleme
Sözel İkna	<ul style="list-style-type: none"> • Öneri • Teşvik • Kendini Eğitim • Açıklayıcı Davranışlar (Geri Bildirim)
Fizyolojik ve Duygusal Durum	<ul style="list-style-type: none"> • Zihinsel Çıkarımlar • Rahatlama, biyogeribildirim • Kaygıyı azaltma • Sembolik Duyarsızlaştırma

Kaynak: Bandura, 1977, s. 195

1.1.1.1. Doğrudan Yaşantılar

Bu dört ana etken içerisinde öz-yeterliğin gelişmesinde doğrudan yaşantılar en önemli ve etkili bilgi kaynağı olarak gösterilmektedir. Çünkü bireyin yaşadığı tecrübeler yeni öğrenme yaşantıları ve deneyimleri ile ilişkilidir. Bireylerin yaşadıkları olumlu yöndeki tecrübeler güçlü bir öz-yeterlik algısının gelişmesini sağlamaktadır. Başarısızlık durumu ise öz-yeterlik algısının gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Burada bireyin nasıl bir deneyime sahip olduğu oldukça önemlidir. Eğer birey önceki deneyimlerinde, karşısına çıkan durumlara yönelik çok fazla engellerle karşılaşmamış ve çözüm yollarını rahat ve kolay bir şekilde bulup başarıya ulaşmışsa bundan sonra benzer durumlarla karşılaştığında da

beklentilerinin bu yönde olacağı söylenebilir. Herhangi bir sorun veya engel durumu ile karşılaştığında bu deneyimi başarısızlık olarak algılayacak ve cesareti kırılacaktır. Bu durum bireyin öz-yeterlik algısını olumsuz olarak etkileyecektir (Bandura, 1986, s. 399). Bireylerin öz-yeterlik algısı ne kadar yeterli ise karşılaştıkları herhangi bir durumda ortaya çıkacak sorunlara ya da engellere çözüm yolu bulmada da o kadar başarılı olacaklardır (Bandura, 1994, s. 73).

1.1.1.2. Dolaylı Yaşantılar

Bireyler çoğu kez tercih ettikleri çıkarımda bulunma ve genelleme yapma yollarını, başkalarının deneyimlerinden faydalanarak kullanırlar. Bu yol bireylerin kendi durumlarıyla ilgili karşılaştırma yapmalarını sağlar. Bireyler, herhangi bir davranışı başarılı bir şekilde yerine getiren bireyleri gözlemleyerek kendi yeterliklerine ilişkin algılarını değerlendirebilirler. Bu şekilde dolaylı yaşantılar ve model alma yoluyla bireylerin öz-yeterlik algıları olumlu etkilenerek güçlenebilir veya olumsuz etkilenerek zayıflayabilir. Çünkü kişinin kendisine benzer yeterliklere sahip bireylerin başarılı performanslarını gözlemlemesi güçlü bir öz-yeterlik algısının oluşmasına, başarısız performanslarını gözlemlemesi ise zayıf bir öz-yeterlik algısına neden olabilir (Bandura, 1982, s. 126; Bandura, 1986, s. 399).

Dolaylı öğrenme deneyimi, kişisel başarıların bire bir tanıklığından, bireylerin yetenekleri konusunda daha az güvenilir bir bilgi kaynağıdır. Yalnızca model alma yoluyla meydana gelen yeterlik beklentilerinin, değişime karşı daha savunmasız ve güçsüz olduğu söylenebilir (Bandura, 1977, s. 197).

1.1.1.3. Sözel İkna

Bireylerin yeterliklerinin gelişimlerine ilişkin bilgi kaynakları sadece doğrudan ve dolaylı deneyimlere bağlı değildir. Öz-yeterlik algıları sözel iknadan da etkilenmektedir. Sözel ikna; bireyin belli becerilere sahip olduğuna yönelik başkaları tarafından yapılan sözlü değerlendirmeleri kapsar (Bandura, 1977, s. 198). Sözel ikna yoluyla bireyler karşılarına çıkan engellere ve zorluklara direnç gösterir ve bu direnç onları üst düzey gayrete yöneltir. Böylece kişinin kendisine olan güveni artar, yeterlik ile ilgili duygu ve yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olur (Bandura, 1994, s. 75).

Birey, bir işte başarılı olup olmama konusunda çevresinden gelen kendisi ile ilgili değerlendirmelere önem verir. Başaracağına inandırılan birey, daha çok

çaba gösterir, sözel ikna ile daha önce yapmadığı veya yapamadığı bir işi yapabileceğine inandırılabilir. Öz-yeterlikte sözel iknanın gücü, kendine güvene, uzmanlığa, güvenilirliğe, iknacıların kesinliğine dayalı olarak çeşitlilikler gösterebilir. Bilgi kaynağına ne kadar inanılırsa, değişim yönündeki yeterlik beklentileri de o kadar yerine gelmiş olur (Bandura, 1986, s. 400).

1.1.1.4. Fizyolojik ve Duygusal Durum

Bireylerin öz-yeterlik inancını, bireyin içinde bulunduğu koşullar ve o andaki psikolojik durumu etkilemektedir. Olumlu koşullar ve olumlu psikolojik durum öz-yeterliliği artırırken, olumsuz fizyolojik koşullar ya da ruh hali öz-yeterlik inancını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bandura (1994), öz-yeterlik inancında bu etki alanının özellikle fiziksel aktivitelerde etkili rol oynadığını belirtmektedir. Bireylerin olumsuz fizyolojik ve psikolojik koşullarını ya da bu durumdaki inançlarını/algılarını değiştirerek stresli bir yaşamdan uzak durmaları ya da stresle etkili başa çıkma becerilerini kazanmaları, olumsuz duygu durumlarından kolayca uzaklaşabilmeleri bireylerin öz-yeterlik inançları konusunda olumlu yargılara ulaşması sağlanabilir (Bandura, 1986, s. 401; Bandura, 1995, s. 4-5).

1.2. Proaktif Kişilik

Gündelik hayatı içerisinde birey sosyal çevresiyle ve kendisiyle sürekli olarak etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu etkileşimler yaşanırken, kendine özgü duygu, düşünce ve davranış özellikleri göstermekte ve sosyal çevrelerini de içine alan durumları doğrudan ve kasıtlı olarak değiştirmek isteyebilmektedir (Seibert, Crant ve Kraimer, 1999, s. 417). Çevresini değiştirmek amacıyla harekete geçen insanlarda bireysel farklılıklar olduğunu ve bu farklılıkların temelinde proaktifliğin olduğunu ifade eden Bateman ve Crant (1993) proaktiviteyi, kişinin içinde bulunduğu çevre üzerinde değişimi sağlayacak bir etki yaratmak için eylemleri harekete geçiren eğilim olarak tanımlamaktadır. Proaktif kişilik özelliği ise herkeste bulunmamakla birlikte proaktiviteye yönelik bir eğilimdir. Yani bireyin, çevresel koşulların ve kendisinin farkında olarak gerekli gördüğü değişimi gerçekleştirebilme yeteneğine sahip olmasıdır (Bolino vd., 2010, s. 327).

Pozitif psikolojiye göre, proaktif kişi, patoloji, tükenmişlik, başarısızlık ve tükenmişlik yapılarına oranla modern yaşam fırsatlarına ve refaha odaklanan birey olarak tanımlanmaktadır (Caprara ve Cervone, 2003, s. 65). Proaktiflik genel olarak

çevreyi bilinçli ve doğrudan değiştiren bir kişi olarak ifade edilmektedir (Bateman ve Crant, 1993, s. 105; Griffin, Neal ve Parker, 2007, s. 332). Proaktif kişilikte birey, etkileşim halinde bulunduğu çevreyi hedeflediği değişime ulaştırabilmek için aktif bir uygulayıcı rolüne bürünmektedir (Bateman ve Crant, 1993, s. 105).

Covey'e (1997) göre proaktif olmak; "koşul ve duygulara dayanan tepkiler yerine, değerlere ve prensiplere dayanan davranış yeterliğine sahip olmak" demektir. Proaktif kişilikte davranışsal eğilimlerin dışsal faktörlerden uzak, içsel duygularla, bireyin içinden gelerek yapıldığı düşünülmektedir (Major, Turner ve Fletcher, 2006, s. 928). Aynı zamanda proaktif bireylerin kendileri dışında gerçekleşen durumları başarıyla yürütebileceği ve yönetebileceği inançları ile birlikte özgüvenleri de yüksektir (Bateman ve Crant, 1993, s. 105; Kim, Cable ve Kim, 2005, s. 234; Seibert, Crant ve Kraimer, 1999, s. 417).

Proaktif bireyler, koşulları kabul etmek yerine risk almayı tercih ederler (Crant, 2000, s. 439; Crant ve Bateman 2000, s. 65). Benzer şekilde, proaktif bireyler girişimci, sorumlu, kararlı, risk analizi yapan ve risk alabilen bireyler olarak ifade edilmektedir (Bateman ve Crant, 1993, s. 104). Proaktif bireyler, durumsal güçler tarafından sınırlanmamıştır (Bateman ve Crant, 1993, s. 104). Yüksek standartlar koyma eğilimindedir ve bu standartların elde edilmesi için tüm mevcut kaynakları kullanmaktadırlar (Crant, 1995, s. 533).

Proaktif kişiliğe sahip bireyler, fırsatları tespit edip onlarla hareket etmekte, inisiyatif alabilmekte ve anlamlı değişiklikler gerçekleşene kadar beklemektedir. Proaktif eğilimi düşük bireyler ise pasif ve reaktif bir şekilde hareket etmekte; koşulları değiştirmek yerine onlara uyum sağlamayı tercih etmekte ve karşılına çıkan fırsatları değerlendirmekte başarısız olmaktadır (Crant, 1995, s. 532).

Proaktif kişilik, bireylerin mevcut durumlarını iyileştirmek için inisiyatif alma derecesine işaret etmektedir (Crant, 2000, s. 439). Yüksek düzeyde proaktif kişiliğe sahip bireyler kendini geliştirmeyi sürekli hedeflemektedir (Kim, Cable ve Kim, 2005, s. 234). Bu kişiler davranışlarının oluşumunu etkileyen sebeplerin koşullar değil, kararlar olduğunun farkında olmaktadır. Bazı şeylerin olması için kendi yaşamlarına yönelik inisiyatifi ele almakta ve sorumluluk duymaktadır. Aynı zamanda davranışlarını ve değerlerini duygularından üstün tutabilen proaktif

bireyler, kendileriyle barışık ve özgüven sahibi bir şekilde hareket etmektedirler (Crant ve Bateman, 2000, s. 65).

Proaktif kişiliğe sahip bireyler, karşılıklarına çıkacak fırsatları önceden fark etmekte ve başarıya ulaşana kadar azimli ve kararlı olmaktadır (Gupta ve Bhawe, 2007, s. 75). Amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla mevcut olan tüm kaynakları kullanmak için istekli olma eğilimi göstermektedirler. Karşılıklarına çıkan problemlere çözüm yolu bulabilmekte ve çevrelerinde etkili olabilmek amacıyla bireysel sorumluluk alabilmektedirler (Crant, 2000, s. 439). Proaktif bireyler, her işi başarıyla sonuçlandırmakta ve daha az proaktif bireylere göre sosyal sermayelerini yönetme ve iletişim kurma konusunda daha başarılı olmaktadır (Thompson, 2005, s. 105; Jawahar, Jawahar, Liu ve Liu, 2016, s. 380).

Proaktif bireyler, yeni fırsatları olumlu yönde değerlendirmede ve kazanç sağlamada ihtiyaçların neler olduğunu, ilerlemek için nasıl adım atılması gerektiğini öncelikli algılayanlar olarak görülmektedir (Lee ve Peterson, 2000, s. 406). Proaktif kişilikleri olan bireyler, düzenli bir şekilde iş performansını iyileştirmek için yeni yollar bulmaya ve bu nedenle yeni fikirler üretmeye, yaymaya ve uygulamaya yatkın olabilmektedir (Crant, 2000, s. 439; Kim, Hon ve Lee, 2010, s. 38).

Crant'a (2000) göre proaktif kişiliklere sahip bireyler, buldukları ortamlar dışında alternatifler bulma ve bu alternatifleri kullanma konusunda kendilerine güvenmektedirler. Bu nedenle istenmeyen koşullara uyum sağlamaktan çok buldukları ortamdan ayrılma eğilimi göstermektedirler.

1.3. Yaşam Doyumu

Pozitif psikolojinin gelişen alanı, bireyin hayatını anlamlı kılan, yaşamdan memnuniyeti sağlanmasına izin veren durumları ve mutlulukla ilişkili alanlara hitap etme ihtiyacını yeniden aydınlatmıştır. Mutluluk arayışı filozoflar ve teologlar arasında psikolojinin temel bir görevi olarak yerini almıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi 2000, s. 5). “Mutluluk”, özellikle vurgulanmış ve yıllar içinde sıklıkla incelenen bir unsur haline gelmiştir (Diener 2000, s. 34). İlgili literatür incelendiğinde mutluluk, iyi oluş ve öznel iyi oluş gibi kavramların yaşam doyumu ile birlikte ele alındığı, birbirleriyle ilişkili olduğu ve belirli durumlarda birbirinin

yerine kullanıldığı görülmektedir (Diener, 2000, s. 34; Diener ve Diener, 1996, s. 181).

Öznel iyi oluş genellikle mutluluk terimiyle eş anlamlı olarak düşünülmektedir. Daha geniş bir ifadeyle, bireyin kendi yaşamının bir değerlendirmesi olarak ifade edilmektedir. Bu değerlendirmenin bilişsel ve duygusal boyutları bulunmaktadır. Duygusal boyut, olumlu (neşe, iyimserlik) ve olumsuz (üzüntü, öfke) duygusal tepkiler içerirken, bilişsel boyut, yaşam doyumu olarak tanımlanan bir bütün olarak bireyin yaşamının öznel bir değerlendirmesini kapsamaktadır (Diener ve Diener 1996, s. 181; Pavot ve Diener 1993, s. 164). Öznel iyi oluş kavramının duygusal ve bilişsel boyutları birbirinden tamamen bağımsız değildir. Bu iki boyut bazı durumlarda birbirlerinden ayrılırsa da, ayrı olarak değerlendirildiklerinde tamamlayıcı bilgilere ulaşılabilceği ifade edilmektedir (Diener, Suh, Lucas, Smith, 1999, s. 277).

Neugarten, Havighurst ve Tobin (1961) tarafından ilk olarak yaşlılar üzerinde yürütülen bir çalışmada incelenen yaşam doyumu, bireyin istedikleri ile sahip olduklarının karşılaştırılmasıyla elde edilen durum olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak yaşam doyumu, kişinin yaşamına gösterdiği duygusal tepki şeklinde ifade edilmektedir (Hong ve Effy, 1994, s. 547). Yaşam doyumu yalnızca belirli bir duruma yönelik memnuniyeti değil; mutluluk, benlik saygısı, moral gibi değişik açılardan öznel iyi olma halini kapsamaktadır (Neugarten ve diğerleri, 1961, s. 134). Öznel iyi oluşun bilişsel boyutunu oluşturan yaşam doyumu bireyin, sahip olduğu kazanımlar ile gelecekte beklenenlerinin karşılaştırılması sonucu kendi yaşamına ilişkin değerlendirmesini içermektedir (Pavot ve Diener, 1993, s. 164).

Yaşam doyumu bireylerin öznel yargılama süreçlerinden meydana gelmekte ve bireylerin yaşamlarını geniş çaplı değerlendirmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu değerlendirme sürecinde bireyler, yaşam stillerine uygun olan standartlar oluştururlar ve yaşamlarındaki durumları bu standartlarla karşılaştırarak öznel bir değerlendirme gerçekleştirirler (Pavot ve diğerleri, 1991, s. 150). Bu nedenle yaşam doyumu bireyin kendi standartlarına uygun olarak yaşamını değerlendirmek için yaptığı bilinçli bilişsel bir yargılama sürecidir (Pavot ve Diener, 1993, s. 164).

Bireyin yaşamının tümünün bilişsel ve duygusal değerlendirmesi olarak tanımlanan yaşam doyumu ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda yaşam doyumun

birçok değişkenle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet, ırk, yaş ve gelir düzeyinin yaşam doyumu üzerinde çok fazla etkisinin olmadığı görülürken; kültür, kişiler arası ilişkiler ve kişisel eğilimler gibi insan psikolojisi ile yakından ilişkili bulunan değişkenlerin bireylerin yaşam doyumu üzerinde anlamlı ilişkiler gösterdikleri görülmüştür (Myers ve Diener, 1995, s. 11-13).

Yaşam doyumu ile yapılan çalışmalar zamanla hızlı bir gelişim göstermiş ve birçok farklı görüşün ileri sürülmesine olanak sağlamıştır. Yaşam doyumu öznel iyi oluşu oluşturan sekiz farklı yaşam alanında tanımlanan memnuniyet ile ilişkilendirilmektedir (Cummins, 2010, s. 2; Gilligan ve Huebner, 2007, s. 1). Bunlar; sağlık, güvenlik, yaşam güvencesi, bireysel başarı, maneviyat, yaşam standartları, diğer bireylerle ilişkiler ve toplumla uyumlu olmak olarak sıralanmaktadır. Bu yaşam alanları dizisi büyük oranda aynı doğrultudadır (Diener vd. 1999, s. 277; Greenley, Greenberg, Brown, 1997, s. 246).

Belirtilen sekiz boyutun bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, sağlık boyutu ölüm ve hastalıklar karşısında yaşama tutunmayı kolaylaştırmaktadır (Palmore ve Luikart, 1972, s. 73). Güvenlik boyutu, bireylerin geçimlerini sağlamalarına ve geleceğe umutla bakabilmelerine katkı sağlayan bir yapı olarak görülmektedir (Coffé ve Geys, 2007, s. 387). Kişisel başarı, bireyin potansiyellerini yerine getirebilmesi için kullanabileceği kaynaklara önemli bir katkı olarak görülmektedir. İş ve aile gibi alanlardaki başarıları da içermektedir (Ullrich, Farrington ve Coid, 2007, s. 659; Diener vd. 1999, s. 277). Yaşam standartları ise bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan temel kaynaklar ile ilişkili olan bir boyutu açıklamaktadır (Argyle, 1999'dan aktaran: Cheung ve Ngan, 2012, s. 224). Din veya maneviyat, bir tanrıya ya da doğüstü bir güce inananlara sadık olanlar için çok önemlidir (Diez-Nicolas, 2002, s. 466). Aynı zamanda modernleşme ya da rasyonelleşmenin stresine karşı bir koruyucu görevi de görmektedir (Turner, 2005, s. 304). Dahası, kişinin anlam ve aidiyet ihtiyacını ele alır (Demerath, 2002, s. 3). Din, özellikle birçok birey için kurumsallaşmış bir yaşam deneyimi biçimidir (Turner, 2005, s. 304). Aile ve arkadaşlık alanlarını kapsayan diğer bireylerle ilişkiler ise duygusal ve araçsal işlevleri sebebiyle oldukça önemli görülmektedir (Tindall ve Wellman, 2001, s. 269). Toplumsal bir destek kaynağı olduğu için toplumdaki uyum da hayati bir öneme sahiptir

(Wetterbeng, 2007, s. 586). Ayrıca topluluk, bireye bir kimlik verir (Tindall ve Wellman, 2001, s. 269).

Görüldüğü üzere bireylerin yaşam doyumlarının birçok durumdan etkilendiği söylenebilmektedir. Bunlardan bazıları, günlük yaşamda elde edilen mutluluk, yaşama yüklenen anlam, karşılaşılan durumlara gösterilen uyum, amaçlara ulaşma konusunda hedef belirleme, olumlu kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik güvenlik ve sosyal ilişkiler şeklinde ifade edilmektedir (Schmitter, Zisselman ve Woldow, 2003, s. 438).

1.4. Öz-yeterlik İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Klassen ve Tze (2014), öğretmenlerin psikolojik özelliklerinin öğretim etkililiği ile ilişkili olduğu varsayımına dayanılarak önemli araştırmalar yapıldığını ancak konuyla ilgili yapılan araştırmaların çoğunun, sınırlı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda iki psikolojik özelliği (öz-yeterlik ve kişilik) ve öğretmenin etkinliğini ölçen araştırmayı (değerlendirilen öğretim performansı ve öğrenci başarısı) sistematik olarak analiz etmeyi amaçlayan Klassen ve Tze (2014), 9216 katılımcıyı temsil eden 43 çalışmayı analiz etmiştir. Araştırma sonucunda psikolojik özelliklerle öğretim etkililiği arasında belirgin fakat küçük bir etki olduğunu, en güçlü etkinin, değerlendirilen öğretim performansında öz-yeterlik için ortaya çıktığını göstermektedir.

Chesnut ve Burley (2015), öğretmen adaylarının öz-yeterlik inançlarının öğretmenlik mesleğine olan bağlılığı üzerine yapılan araştırmaları inceleyen meta-analiz çalışmasında, toplam 33 araştırmayı incelemiştir. Araştırma sonucunda bulgular, öğretmenlerinin öz-yeterlik inançlarının öğretmenlik mesleğine olan bağlılıklarını etkilediği ve bu etkilerin öz-yeterlik ölçütünün kavramsal doğruluğuna ve verilerin kaynağına bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Stres farkındalığı, öz-yeterlik ve bunların psikolojik iyi oluşları ile ilişkilerini inceleyen Moeni, Shafii ve diğerleri (2008), Tahran'daki bir erkek lisesinde okuyan 148 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma bulguları, öz-yeterlik ile algılanan stres ve iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve yüksek düzeyde stresin düşük öz-yeterlik ve düşük ruh sağlığı ile ilgili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak yüksek derecede öz-yeterliğe sahip bireylerin, psikolojik iyi oluşlarının da yüksek olduğu görülmüştür.

Benzer şekilde Maciejewski, Holly ve Carolyn (2000), stresli yaşam olaylarının öz-yeterlik üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. 2858 bireyle yapılan boylamsal çalışmada öz-yeterlik aracı değişken olarak değerlendirilmiş ve düşük öz-yeterlik algısı ile depresif belirtiler arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda düşük öz-yeterliğe sahip bireylerde stresli yaşam olaylarının depresyonu tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ross, Perkins ve Bodey (2016), bilgi okuryazarlığı becerilerinin hayat boyu öğrenme için gerekli olduğunu ve bilgi okuryazarlığı öz-yeterliğinin, öğrenci akademik motivasyonunun yüksek seviyeleri ile ilişkilendirildiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda farklı akademik motivasyon türleri ve bilgi okuryazarlığı öz-yeterliği arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan araştırmalarında, Avustralya'daki yükseköğretim kurumundaki lisans öğrencileri ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, hem içsel hem de dışsal akademik motivasyonun bilgi okuryazarlığı öz-yeterliliği ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Vauth, Kleim, Wirtz ve Corrigan, (2007), DSM-IV kriterlerine göre şizofreni tanısı almış 172 bireyin öz-yeterlik algılarını, yaşam kalitelerini ve depresyonla baş etme düzeylerini değerlendirmişlerdir. Araştırma sonucunda tanı almış bireylerin genel öz-yeterlik algılarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bireylerin mizaç özellikleri, öz-yeterlik algıları, sosyal yetkinlik becerileri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlayan Fogle, Huebner ve Laughlin (2002), 160 ergen bireyle çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları öz-yeterliliğin, dışadönüklük ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ancak nörotisizm ile yaşam doyumu arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Salami (2010), öğretmenlerin mesleki stresleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkiyi ve öz-yeterlik, baş etme stratejileri ile olumsuz sosyal desteğin bu ilişkideki etkilerini araştırmıştır. 420 öğretmenin örneklemini oluşturduğu bu çalışmada veriler regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma

sonuçları mesleki stres ile psikolojik iyi oluş arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ve öz-yeterliğin psikolojik iyi oluşun anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir.

Başerer (2014), üniversite öğrencilerinin interneti ve sosyal medyayı kullanma alışkanlıklarını değerlendirerek iletişim becerileri ve öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda internetin oyun oynama amaçlı kullanılması ile öz-yeterlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğrencilerin interneti daha çok film izlemek, ders çalışmak, güncel haberleri takip etmek, sosyal paylaşım sitelerinde gezinmek ya da yeni bilgiler edinme amaçlı kullanmaları ile öz-yeterlik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ağaoğlu (2012), üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve iyilik hali boyutlarına göre öz-yeterlik ve sürekli öfke durumlarının değişiklik gösterip göstermediğini incelemek amacıyla 709 (408 kız, 301 erkek) üniversite öğrencisinin oluşturduğu örneklemeyle araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öz-yeterlik ile yaratıcı benlik, baş edici benlik ve sosyal benlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış, yaratıcı benlik, baş edici benlik ve sosyal benliği yüksek öğrencilerin genel öz-yeterliğinin de yüksek olduğu görülmüştür.

Üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeyleri ile öz-yeterlik algılarının yaşam doyumlarını yordayıcı gücünün belirlenmesi amacıyla Çikrıkci'nin (2012) gerçekleştirdiği çalışmada, bilişötesi farkındalık ve alt boyutları ile öz-yeterlik ve yaşam doyumunu arasında; öz-yeterlik ve yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, bilişötesi farkındalık ile öz-yeterliğin yaşam doyumunun önemli yordayıcıları oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ele alınan demografik değişkenlerin ise bilişötesi farkındalık ve alt boyutları ile öz-yeterlik ve yaşam doyumunu yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan (2016), 14-18 yaş arası ergenlerin bilişsel esneklik ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkiyi Çift Yönlü Varyans analizi (ANOVA) yöntemi kullanarak incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda, bilişsel esneklik ile akademik, sosyal, duygusal ve genel öz-yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bilişsel esneklik arttıkça genel, akademik ve sosyal öz-

yeterliğin cinsiyete göre değişiklik göstermediği, duygusal öz-yeterlik açısından ise erkeklerin lehine anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Huzurevinde verilen hemşirelik hizmetlerinin yaşlıların öz-yeterlilik algıları ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarına etkisinin değerlendirilmesi amacı ile Kulakçı (2011) tarafından, 30 bireyin araştırmanın örneklemini oluşturduğu yarı deneysel çalışma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, rehberlik ve danışmanlık, sağlık hizmetleri kapsamında verilen hemşirelik hizmetlerinin yaşlıların öz-yeterlilik algıları ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını olumlu yönde etkilediği ve araştırma süresince bu durumun arttığı tespit edilmiştir.

Stres kontrolü, genel öz-yeterlilik algısı, durumluluk kaygı ve yaşam doyumu ile ilgili bir akış modeli geliştirmeyi amaçlayan Sahranç (2007), 671 üniversite öğrencisi ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler ve etkiler belirlenmiş olmakla birlikte öz-yeterlilikle ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir: Genel öz-yeterlilik algısının yaşam doyumu ve akış deneyimini doğrudan ve olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca genel öz-yeterlilik algısının yaşam doyumu üzerinden akış deneyimini dolaylı ve olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde, öz-yeterlilik algılarının ilişkili olabileceği düşünülen değişkenlerin yanı sıra öz-yeterlilik kaynaklarına yönelik çalışmalarda yapılmıştır. Bu konuda yapılan çalışmaların birçoğu öz-yeterlilik ile bunları besleyen kaynakların birbiriyle yüksek düzeyde ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir (Anderson ve Betz, 2001, s. 411; Klassen, 2004, s. 205; Lent, Lopez ve Bieschke, 1991, s. 424; Lent, Brown, Gover, Nijjer diğerleri 1996, s. 33; Usher ve Pajares, 2006, s. 125).

Kaynakların öz-yeterliliği etkileme düzeylerine bakıldığında, Bandura'nın da işaret ettiği doğrudan yaşantıların öz yeterliliği etkileyen en güçlü kaynak olduğu görülmüştür (Hampton, 1998, s. 262; Klassen, 2004, s. 207; Lent vd. 1991, s. 426; Lent vd. 1996, s. 34; Lopez ve Lent, 1992, s. 10; Matsui, Matsui ve Ohnishi, 1990, s. 236). Hampton (1998), Hodges ve Murphy (2009), Stevens ve arkadaşları (2006) ile Warner, Schüz, Knittle, Ziegelmann ve Wurm (2011), bireylerin başkaları gözlemleyerek kendi yeterliklerine yönelik değerlendirme yapabileceklerini ve bu koşulda dolaylı yaşantıların öz-yeterliliğin önemli bir yordayıcısı olduğunu ifade

etmişlerdir. Lopez, Lent, Brown ve Gore (1997), Pajares ve arkadaşları (2007), Usher ve Pajares (2006) ile White (2009) bireylerin kendilerine yönelik başkalarının sözlü değerlendirmelerinin öz-yeterlik inancını etkileyeceğini ifade etmişler ve sözel iknanın öz-yeterlik inancının yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Hodges ve Murphy (2009), Pajares ve arkadaşları (2007) ile Usher ve Pajares (2006) çalışmalarında kişilerin içinde buldukları koşulların ve psikolojik durumun öz-yeterlik inancının yordayıcısı olduğunu ifade etmişlerdir.

Lent ve arkadaşları (1991) öz-yeterlik kaynakları arasında bulunan doğrudan yaşantılar üzerinde cinsiyet farklılığı olduğunu tespit etmişlerdir. Kızlarda öz-yeterliğin gelişmesinde sözel iknanın doğrudan yaşantılara göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Usher ve Pajares, 2006, s. 139; Zeldin ve Pajares, 2000, s. 244).

1.5. Proaktif Kişilikle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Proaktif kişilik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide heyecan arayışının baskıcı etkisini incelemeyi amaçlayan Çelik ve Kara (2017), 592 üniversite öğrencisi ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda yaşam doyumu, proaktif kişilik ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu gözlenirken; heyecan arayışı ile anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte proaktif kişilikle heyecan arayışı arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde bir ilişkili olduğu saptanmıştır.

Uncuoğlu Yolcu ve Çakmak (2017), proaktif kişiliğe sahip çalışanların proaktif çalışma davranışı sergilemelerinde psikolojik güçlendirmenin anlamlı bir rolü olup olmadığını araştırmak istemiştir. Türkiye'deki kalkınma ajanslarında görev yapan personeli çalışma grubu olarak belirlemişlerdir. Anket yöntemi ile topladıkları verileri hiyerarşik regresyon analizi kullanarak sonuçları belirledikleri araştırmalarında, proaktif kişiliğin proaktif çalışma davranışı ile olumlu yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda psikolojik güçlendirmenin bu ilişkide düzenleyici etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur.

Proaktif bireylerin kendi yaşamlarına yönelik inisiyatif kullanılmata ve sorumluluk duymaktadır. Okul müdürlerinin öz-yeterlik algıları ile inisiyatif alma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan Akın (2014), ilköğretim

okullarında görev yapan 381 okul müdürü ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular inisiyatif alan düzeyi ile öz-yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Karasu (2013), bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının özerkliği yordayıcı bir etkiye sahip olup olmadığını ve demografik özelliklere göre öğrencilerin özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik yapılarının değişiklik gösterip göstermediğini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak veriler 423 öğrenciden toplanmıştır. Araştırma sonucunda özerklik, bağlanma stilleri ve proaktif kişilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca güvenli bağlanma ve proaktif başa çıkma alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş, saplantılı bağlanma ve kaçınma başa çıkma alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Literatüre bakıldığında proaktif kişiliğin iş ve çalışma hayatıyla önemli derecede ilişki içinde olduğu görülmektedir. Akgündüz, Özge ve Alkan (2017), örgütsel destek algısı, iş stresi, işin anlamlılığı ve proaktif kişilik özelliklerinin çalışanların yaratıcılığına etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla, İzmir’de beş yıldızlı bir otelde alan araştırması yapan araştırmacılar, araştırma sonucunda örgütsel desteğin, iş anlamlılığının ve proaktif kişilik özelliklerinin çalışanların yaratıcılığını artırdığını tespit etmişlerdir.

Benzer şekilde Kim ve arkadaşları (2010), çalışanların yaratıcılığıyla ilişkili proaktif kişilik geliştirmelerinde, proaktif kişilik ve çalışan yaratıcılığı arasındaki ilişkileri ve yaratıcılık için iş yaratıcılığı gereksiniminin ve denetleyici desteğinin yönlendirici roller üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Yapılan saha çalışması sonucunda proaktif kişiliğin çalışanların yaratıcılığıyla pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda iş yaratıcılığı gereksinimi ve yaratıcılık için süpervizör desteğinin, proaktif kişilik ve çalışan arasındaki ilişkiyi birlikte etkilediği belirlenmiştir. Özellikle proaktif çalışanların, yaratıcılık gereksinimi ve danışman desteği yüksek olduğunda en yüksek yaratıcı bir şekilde çalışmayı sergiledikleri görülmüştür.

Okul müdürlerinin inisiyatif alma düzeylerinin öz-yeterlikle ilişkisini incelemek amacıyla Akın (2014), ilişkiisel tarama biçiminde desenlediği

araştırmasında 381 okul müdürüyle çalışmıştır. Araştırma sonucunda okul müdürlerinin inisiyatif alma düzeyleri ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca, okul müdürlerinin her üç boyuttaki öz-yeterliklerinin kendiliğinden başlama, proaktiflik ve ısrarcılık boyutlarında kişisel inisiyatif alma durumlarını yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Proaktif kişiliğin öznel zindelik ve merak arasındaki ilişkide aracılık etkisini incelemeyi amaçlayan Çelik ve Topçuoğlu (2017), araştırma sonucunda proaktif kişilik ve öznel zindeliğin merak ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda proaktif kişiliğin öznel zindelik ile merak arasındaki ilişkide aracılık etkisine sahip olduğu görülmüştür.

Mustafa, Hernandez, Mahon ve Chee (2016), bir öğrencinin proaktif kişilik veya üniversite destek ortamının (eğitim desteği, kavram geliştirme desteği ve işletme geliştirme desteği) girişimcilik niyetlerini etkileyip etkilemediğini inceleyen bir ampirik model geliştirmeyi amaçlamışlardır. Buna ek olarak, bir öğrencinin proaktif kişilik ve üniversite ortamı etkilerinin görece güçlü yönleri karşılaştırmayı da hedeflemişlerdir. Bu amaçlara uygun olarak Malezya yükseköğrenim kurumuna devam eden toplam 141 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonuçları, proaktif kişilik ve kavram geliştirme desteğinin öğrencilerin girişimci niyetleri üzerinde önemli etkisinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca sonuçlar, proaktif kişiliğe sahip olmanın girişimci niyetlerini, üniversite destek ortamından daha fazla etkilediğini ortaya koymuştur.

Li, Wang, Gao ve You (2017), öz-yeterlik ve iş girişiminin proaktif kişilik ve iş doyumunu arasındaki ilişkiye olan etkilerini incelemek amacıyla 352 ilköğretim ve ortaokul öğretmenleri araştırma örneklemini oluşturmuştur. Sonuçlar proaktif kişiliğin iş doyumuyla pozitif yönde anlamlı bir ilişkide olduğunu göstermektedir.

Proaktifliği, çalışanların davranışlarını ve iş tutumlarını olumlu yönde etkilediği için teorik olduğunu ifade eden Greguras ve Diefendorff (2010), çalışanların iş davranışı ve yaşam doyumunu üzerine proaktif kişiliğin aracı rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 165 kişi ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Sonuçlar, daha proaktif bireylerin kendileriyle uyumlu hedefler koyma ve hedeflerine ulaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve bunun sonucunda da psikolojik ihtiyaç memnuniyetini öngördüğünü göstermiştir. Ayrıca proaktif

kişiliğin amaç edinme ve psikolojik ihtiyaç memnuniyeti aracılığıyla yaşam doyumunu etkilediği görülmüştür.

1.6. Yaşam Doyumu İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Sosyal medya kullanımının dünya nüfusunun üçte birine yakın bir oranda katılma oranına katlanarak büyüdüğünü ve kullanıcı sayısında yıllık ortalama % 10 luk bir artış yaşandığını belirten Hawi ve Samaha (2017), sosyal medya bağımlılığı, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyerek bu fenomenle ilgili olarak ortaya çıkan bilgiye katkıda bulunmaya çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, sosyal medyanın bağımlılık yapıcı kullanımı benlik saygısı ile negatif bir ilişki içindeyken, yaşam doyumu ile pozitif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca benlik saygısının sosyal medya bağımlılığının yaşam doyumu üzerindeki etkisinde aracı bir role sahip olduğu görülmüştür.

Sosyal desteğin yaşlılıktaki depresif belirtilerin yaşam doyumu üzerindeki etkisini hafiflettiğini ifade eden Adams, Rabin, Da Silva, Katz, Fogel ve Lipton (2016), çeşitli psikososyal ve sağlıkla ilgili faktörlerin yaşam doyumu ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, depresif belirtilerin daha düşük seviyeleri, daha az algılanan stres, daha yüksek sosyal destek seviyeleri ve kendiliğinden daha iyi algılanan genel sağlık, yaşam doyumunun yüksek olması ile pozitif yönde anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur.

Olumlu mükemmeliyetçilik, olumsuz mükemmeliyetçilik ve mükemmeliyetçi özellik göstermeyen bireylerin psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu ve benlik saygısı arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlayan Park ve Jeong (2015), araştırma sonucunda değişkenler arasında anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Olumlu mükemmeliyetçiler ile mükemmeliyetçi olmayan bireylerin, olumsuz mükemmeliyetçi bireylere oranlara yaşam doyumları ve benlik saygıları daha yüksek olarak bulunmuştur. Ayrıca yaşam doyumları ve benlik saygıları açısından olumlu mükemmeliyetçiler ve mükemmeliyetçi olmayan bireyler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin genel öz-yeterlik, geleceğe ilişkin planlar ile genel yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan Azizli, Atkinson, Baugman ve Giammarco (2015), ilişki desene göre tasarlanan bir çalışma

gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular sonucunda, genel öz-yeterlik inancı, geleceğe ilişkin planlar ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenirken aynı zaman da bu kavramlar arasındaki ilişkilerin güçlü olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Lu, Hong, Yu, Ling, Tian, Yu ve Chang (2015), işitme engelli ve normal ergenlerin algılanan fiziksel görünüm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide benlik saygısının aracı rolünü değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla yaşları 11 ile 15 arasında değişen 132 ergenle çalışmalarını yürüten araştırmacılar, algılanan fiziksel görünüm, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Algılanan fiziksel görünüm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının kısmi aracılık rolünün olduğu ve rolün sağır bireylerde normal bireylere göre daha zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Homoseksüel erkeklerin mağduriyetleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide sosyal kabulün rolünü incelemeyi amaçlayan Bachmann ve Simon (2014), Almanya'da yaşayan ve yaşları 16 ile 77 arasında değişen 1039 katılımcıyla araştırmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, mağduriyetin homoseksüel erkeklerin yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilediğini ve bu ilişkinin esas olarak toplumdaki sosyal kabulün eksikliğinden kaynaklandığını öne süren kanıtlar göstermektedir. Buna ek olarak, yaşam doyumu ile sosyal kabul ve toplumsal katılım pozitif yönde anlamlı bir ilişki indeyken, cinsel yönelimi saklama eğilimi ile negatif yönde bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Balcı ve Koçak (2017), karşılaştırmalı ilişkiyel tarama modelini kullanarak çalışmalarını yürütmüşlerdir. 500 katılımcıyla çalışmalarını yapan araştırmacılar verilerini, anket tekniği ile toplamışlardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, erkeklerin yaşam doyumunun kadınların yaşa doyumundan daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin yaşam doyum düzeyleri ile haftalık televizyon izleme sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülürken; internet ve sosyal medya kullanım sıklığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaşam doyumu yüksek olan bireylerin, günlük sosyal medya kullanım sürelerinin daha az olduğu dikkat çekmektedir.

Çelik, Sanberk ve Deveci (2017), formasyon eğitimi alan öğretmen adayların yaşam doyumunda psikolojik dayanıklılık ve umutsuzluğun yordayıcı rolünü incelemiştir. Bu amaçla formasyon eğitimi alan 140 öğretmen adayı ile çalışmalarını yürüten araştırmacılar, yapılan regresyon analizi sonucunda, psikolojik dayanıklılık ve umutsuzluğun yaşam doyumunu yordadığını tespit etmişlerdir. Ayrıca araştırma sonucunda, yaşam doyumunu ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, umutsuzluk ile ise negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yaşam doyumunu, bilişötesi farkındalık ve algılanan öz-yeterlik arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemeyi amaçlayan Çikrıkci ve Odacı (2016), 492 lise öğrencisi ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre, öz-yeterlik ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkiler olduğu ve bilişötesi farkındalık ve öz-yeterliğin yaşam doyumunu için önemli yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bilişötesi farkındalığın, öz-yeterliğin ve yaşam doyumunun cinsiyete bağlı olarak farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Tel ve Sarı (2016), üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu ve öz duyarlılık arasındaki ilişkiyi ve öz duyarlılık düzeyinin cinsiyete göre ne derece farklılaştığını tespit etmeyi amaçlamıştır. 1082 üniversite öğrencisi ile çalışmasını yürüten araştırmacılar, araştırma sonucunda, yaşam doyumunun; öz duyarlılığın olumlu alt boyutları (öz sevecenlik, bilinçlilik ve paylaşımların farkında olma) ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğunu, öz duyarlılığın olumsuz alt boyutları (öz yargılama, izolasyon ve aşırı özdeşleşme) ile ise negatif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğunu saptamıştır. Ayrıca öz duyarlılığın bilinçlilik alt boyutunda erkeklerin puan ortalamalarının kadınların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu, ancak aşırı özdeşleşme alt boyutunda ise kadınların erkeklerden daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür.

Evli bireylerin evlilik doyumunu ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolünü araştırmayı amaçlayan Yıldız ve Baytemir (2016), araştırmanın çalışma grubunu 294 evli bireyden oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, benlik saygısının evlilik doyumunu ile ilişkili ve yaşam doyumunun önemli bileşenlerinden biri olduğunu göstermekte ve evlilik doyumunu ile yaşam

doyumunu arasında benlik saygısının aracı rolünün istatistiksel açıdan önemli olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda, evlilik doyumunu; benlik saygısı ve yaşam doyumunu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterirken, benlik saygısı da yaşam doyumunu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içindedir.

Çapri, Özkendir, Özkurt ve Karakuş (2012), üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançları, tükenmişlik ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirdiği çalışma sonucunda elde edilen bulgular, öz-yeterlik inançları ve yaşam doyumunu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaşam doyumunu ile tükenmişlik düzeyi arasında ters yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş, yaşam doyumunu artış gösterdikçe tükenmişlik düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Üniversite öğrencilerinde öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki de proaktif kişiliğin aracı rolünün değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel desene göre tasarlanmıştır. İlişkisel araştırmalar mevcut olan fenomenler üzerinde çalışarak insan davranışlarının karmaşıklığının anlaşılabilmesine ya da açıklanabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu şekilde davranış örüntüleri ile davranışları tanımlayan değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenebilmektedir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007; McMillan ve Schumacher, 2006). İlişkisel araştırmaların doğasına uygun olarak bu çalışmada, belirlenen bağımsız değişkenin (öz-yeterlik) bağımlı değişken (yaşam doyumu) üzerindeki açıklayıcı gücünde aracı değişkenin (proaktif kişilik) rolünü tanımlamak amaçlanmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 783 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin yaşları 17 ile 43 yaş arasında değişmekte olup ortalama yaşları 20.62 (SS= 2.23) olan 595 kadın (% 76) ve 188 erkek (% 24) öğrenciden oluşmaktadır. Sınıf düzeyi açısından incelendiğinde 223 öğrencinin birinci sınıfta (% 28.5), 160 öğrencinin ikinci sınıfta (% 20.4), 140 öğrencinin üçüncü sınıfta (% 17.9) ve 260 öğrencinin dördüncü sınıfta (% 33.2) öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak Genel Öz-yeterlik Ölçeği (GÖYÖ), Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği (KPKÖ) ve Yaşam Doyum Ölçeği (YDÖ) ile birlikte katılımcıların demografik bilgilerinin toplandığı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

2.3.1. Genel Öz-yeterlik Ölçeği (GÖYÖ)

Genel Öz-yeterlik Ölçeği (GÖYÖ), bireylerin öz-yeterlikleri hakkında genel bir değerlendirme yapmak amacıyla 1979 yılında Schwarzer ve Jerusalem tarafından geliştirilmiştir. Ölçek ilk geliştirildiğinde 20 maddeden oluşurken aynı araştırmacılar 1981 yılında ölçeği yeniden gözden geçirip madde sayısını 10'a indirmiştir. Dört dereceli likert tipi değerlendirmeye sahip olan ölçme aracı, çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmış ve 25' ten fazla dile çevrilmiş ve uyarlanmıştır (Aypay, 2010, s. 121-122).

Genel Öz-yeterlik Ölçeği' nin Türk kültürüne uyarlama çalışmaları Aypay (2010) tarafından yapılmıştır. İki alt boyuttan oluşan ölçeğin "çaba ve direnç" (örnek madde: beklenmedik olaylarla etkili bir biçimde başa çıkabileceğime inanıyorum) alt boyutu altı maddeden (3,4,5,7,8,10), "yetenek ve güven" (örnek madde: gerekli çabayı gösterirsem birçok sorunu çözebilirim) alt boyutu ise 4 maddeden (1,2,6,9) oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 10 ile 40 arasında değişmektedir. Bireyin ölçekten almış olduğu yüksek puan, genel öz-yeterliğin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Aypay' ın (2010) yaptığı çalışmada "çaba ve direnç" alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .79, "yetenek ve güven" alt boyutunun ise .63 olarak hesaplanmıştır. On maddenin toplamda hesaplanan iç tutarlılığı (α) .83 olarak bildirilmiştir (Aypay, 2010, s. 124-125). Bu çalışmada, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur.

2.3.2. Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği (KPKÖ)

Bireylerin proaktif kişilik eğilimlerini belirlemek amacıyla proaktif kişilik ölçeği Bateman ve Crant (1993) tarafından geliştirilmiştir. İlk özgün ölçek 7'li likert tipinde, bir faktöre sahip ve 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 10 maddelik (Kammeyer- Mueller & Wanberg, 2003; Seibert et al., 1999, 2001); 6 maddelik, (Parker, 1998), 5 maddelik (Kickul & Grundy, 2002) ve 4 maddelik (Parker & Sprigg, 1999) kısaltılmış formları geliştirilmiştir. Özellikle 10 maddelik kısaltılmış formun faktör yük değerinin orijinal formda en yüksek ortalamaya sahip olduğu Bateman ve Crant (1993) tarafından belirtilmiştir. Claes, Beheydt ve Lemmens (2005) ölçeğin kısaltılmış formlarını (10 madde, 6 madde, 5 madde ve 4 madde) farklı kültürlerde geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla 3 farklı ülkede uygulamıştır (Belçika, N= 882, Finlandiya, N= 100, İspanya, N= 100). Kısaltılmış 3 formun tamamı orijinal forma benzer olarak 7'li likert tipinde ve 1 faktöre sahiptir.

Yapılan uygulamalar sonucunda Claes ve ark. (2005) 10 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısının (Belgium .83; Finlandiya .79; Spanish .85) daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Akın ve Özcan (2015) tarafından Kısaltılmış Poraktif Kişilik Ölçeğinin Türk kültürüne uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek tek boyuttaki 10 maddeden oluşmaktadır. KPKÖ, 'hiç katılmıyorum (1)' ile 'tamamen katılıyorum (7)' arasında değerler alan 7li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, bireyin yüksek proaktif kişilik özelliği sergilediği anlamına gelmektedir. Veri toplama aracında ters kodlanan madde bulunmamaktadır (Örnek madde: Her zaman bir şeyin en iyisinin yapmanın yollarını ararım). KPKÖ'nün iç tutarlılık katsayısı .86 olarak rapor edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ise ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak hesaplanmıştır.

2.3.3.Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)

Yaşam Doyum Ölçeği, bireylerin yaşamlarına yönelik memnuniyet algılarını belirlemek amacıyla Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiştir. Yetim (1993) tarafından Türk kültürüne uyarlaması yapılmış, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

YDÖ, yedi dereceli likert tipi değerlendirmeye sahip beş maddeden oluşmaktadır. Veri toplama aracında ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanlar 5 ile 35 arasında değişiklik göstermektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin yaşamından yüksek düzeyde memnun olduğunu göstermektedir. (Örnek madde: Hayatımdan memnunum).

Türk kültürüne uyarlanan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .85 olduğu görülmüştür. Yetim (2003), ölçeğin Türkçe formatına ilişkin test tekrar test güvenirliğini .73 olarak belirlemiştir.

2.4. Araştırma Kapsamında Kullanılan Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliklerinin Yeniden İncelenmesi

Çalışma kapsamında elde edilen ölçümlerin yapısal eşitlik modellemesine uygun olabilmesi için ölçme araçlarının geçerliklerinin sağlanmış olması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler üzerinden ölçme araçlarının tümüne doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak yapı geçerlikleri yeniden

incelenmiştir. İç tutarlık katsayıları (Cronbach's Alpha) aracılığıyla ölçme aracının güvenilirlikleri değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda kullanılan tüm ölçme araçlarının bu çalışma kapsamında geçerli ve güvenilir oldukları belirlenmiştir. Yapılan analizlere ilişkin doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksleri ve iç tutarlık katsayıları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. *Ölçme Araçlarının Geçerlik ve Güvenirliklerine İlişkin Bulgular*

Parametre	YDÖ	KPKÖ	GÖYÖ
χ^2/sd	3.49	4.48	4.53
RMSEA	.05	.06	.06
CFI	.99	.95	.96
GFI	.99	.96	.96
TLI	.98	.92	.92
NFI	.99	.93	.92
SRMR	.01	.03	.04
Alpha	.85	.84	.84

2.5. Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen korelasyon ve betimsel istatistik analizler SPSS 22.0 paket programı yardımıyla, Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ise AMOS 22.0 paket programları yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları, yaşam doyumu ve proaktif kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler YEM ile analiz edilmiştir. Araştırmada test edilen modelin aracılık etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Betimleyici İstatistikler, Pearson Korelasyon Katsayısı ve Bootstrap Yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) çok sayıda istatistiksel analiz içermesi ve karar aşamasında birden fazla durumu göz önüne alması sebebiyle güçlü bir nicel analiz yöntemi olarak ifade edilmektedir (Kline, 2015).

Kline (2015) ile Anderson ve Gerbing (1988)' in önerileri doğrultusunda YEM, iki aşamalı şekilde gerçekleştirilmiştir. İlk aşama da ölçüm modeli geliştirilmiş, ikinci aşama da yapısal model sınanmıştır. Bu çalışmada ölçme modeli üç gizil değişken (yaşam doyumu, öz-yeterlik ve proaktif kişilik) ve sekiz gözlenen değişkenden oluşmaktadır. Yaşam doyumu gizil değişkenini iki parsel, öz-yeterlik değişkenini üç parsel ve proaktif kişiliği üç parsel temsil etmektedir.

YEM'de en iyi modeli saptamak için birden fazla model sınaması gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla model karşılaştırmaları yürütülmektedir. Model karşılaştırılmasında Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion – AIC) ve Beklenen Çapraz-Doğrulama İndeksi (Expected Cross-Validation Index – ECVI) kullanılmaktadır. Her model için ayrı ayrı hesaplanan değerlerden küçük AIC ve ECVI değerine sahip modelin daha iyi uyum verdiği karar verilmektedir (Akaike, 1987; Kline, 2015). Bu çalışmada ele alınan değişkenlerin aracılık rollerinin olup olmadığını saptamak amacıyla da Baron ve Kenny'nin (1986) önerileri izlenmiştir. Bu öneriler şu şekildedir; (1) bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir, (2) bağımsız değişkenler ile aracı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir, (3) aracı değişken ile bağımlı değişken anlamlı ilişkiye sahiptir, (4) aracı değişken modele dâhil olduğunda bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki ilişkisi azalmaktadır. Bu dört öneri yerine geldiğinde aracılık modelinde kısmi (partial) ya da tam (fully) olduğuna karar verilecektir. Karar aşamasında yolların anlamlılığına ve AIC ve ECVI değerlerinin küçüklüğüne göre tercih edilecek model belirlenmektedir (Akaike, 1987; Browne ve Cudeck 1993, s. 136).

Son zamanlarda dolaylı etkinin anlamlı olup olmadığını sınamak için bootstrapping yönteminin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bootstrapping işlemi, veri setlerinden tekrar tekrar örneklem çıkarma ve yeniden üretilen örneklemelerdeki dolaylı etkiyi tahmin etmeyi içeren bir hesaplama şeklidir. (Preacher ve Hayes, 2008, s. 880). Yani, araştırmada kullanılan örneklemin evrenini temsil ettiği kabul edilen yeniden örneklendirme süreci, bootstrapping olarak ifade edilmektedir. Bu yöntem ile mevcut örneklem üzerinden tekrar tekrar yerleştirmelerle, evrenin mini bir provası yapılmaktadır (Byrne, 2010, s. 330). Bu şekilde bootstrapping, mevcut örneklemin evrenini temsil edebilme gücünü arttırmak amacıyla yediden örnekleme yaparak dolaylı etkinin ne düzeyde anlamlı olup olmadığını güven aralığı belirterek açıklamaktadır (Preacher ve Hayes, 2008,

s. 880). Bu işlemde bootstrapping değeri ve güven aralıkları oluşmakta, değişkenlerin dolaylı aracılık etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olması için aracı değişkenin nokta tahminin % 95 (BCa) Güven Aralığı içerisinde sıfır olmaması gerekmektedir (Bollen ve Stine, 1990).

10000 bootstrap örneklemini üzerinde inceleme yapılarak, aracı değişkenin aracılık görevinin istatistiksel açıdan önemli olup olmadığına bakılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde, öz-yeterlik, proaktif kişilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiş ve öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı bir role sahip olduğuna ilişkin varsayım doğrultusunda yapısal model geliştirilmiştir. Belirlenen yapısal modele ilişkin uyum indeksleri ayrıntılı olarak sunulmuştur. Son olarak proaktif kişiliğin aracı rolünü açıklayan yapısal modelin uygunluğu araştırılmış ve elde edilen bulgular ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

3.1. Korelasyon ve Betimsel İstatistikler

Değişkenlere ilişkin korelasyon ve betimsel istatistik değerleri (aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri) Tablo 3'te sunulmuştur. Tablo 3 incelendiğinde değişkenlere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerlerinin ilgili alan yazın ölçütlerine uygun olduğu görülmektedir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1.5 ve +1.5 değerleri arasında kalması, dağılımın normalden aşırı sapmadığının bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2007). Değişkenler arasındaki ilişkiler yaşam doyumu ile öz-yeterlik ($r = .30, p < .01$; %95 BCa [.23, .36]) ve proaktif kişilik ($r = .30, p < .01$; %95 BCa [.24, .36]) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışmada aracı değişken olarak değerlendirilen proaktif kişilik ile öz-yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r = .60, p < .01$; %95 BCa [.55, .64]).

Tablo 3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları ve Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

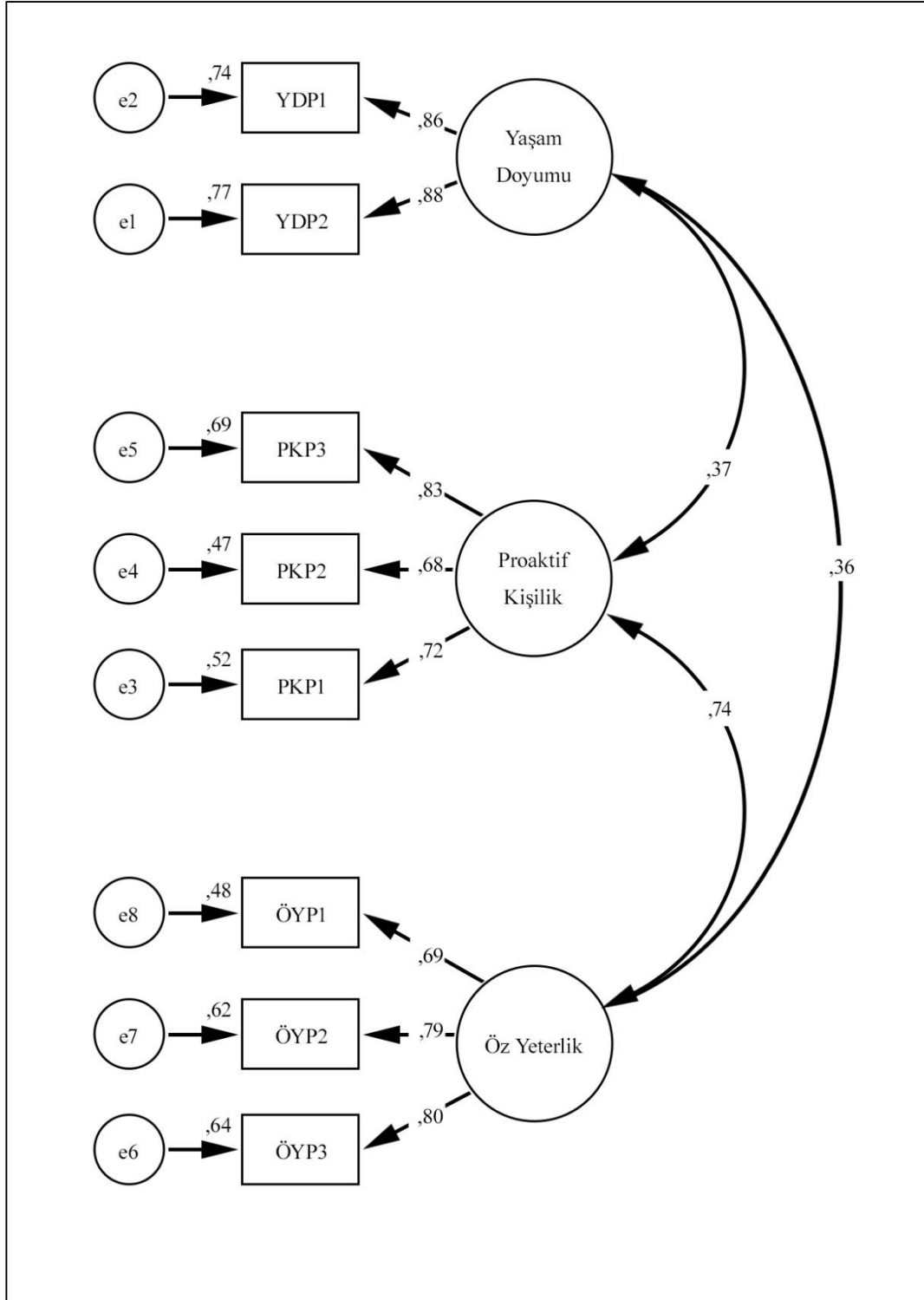
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Yaşam Doyumu (YD)	1										
2. Öz-yeterlik (ÖY)	.30**	1									
3. Proaktif Kişilik (PK)	.30**	.60**	1								
4. YD par1	.90**	.27**	.28**	1							
5. YD par2	.96**	.28**	.28**	.78**	1						
6. ÖY par1	.24**	.78**	.49**	.23**	.22**	1					
7. ÖY par2	.26**	.85**	.48**	.23**	.25**	.56**	1				
8. ÖY par3	.25**	.88**	.54**	.23**	.24**	.52**	.64**	1			
9. PK par1	.27**	.50**	.80**	.26**	.25**	.38**	.40**	.48**	1		
10. PK par2	.21**	.44**	.81**	.18**	.21**	.40**	.35**	.37**	.49**	1	
11. PK par3	.27**	.56**	.89**	.26**	.25**	.44**	.45**	.51**	.59**	.58**	1
Ortalama	21.11	30.13	51.29	8.28	12.82	9.23	9.20	11.69	15.14	16.23	19.91
Std. Sapma	6.40	4.41	8.18	2.63	4.10	1.47	1.60	2.11	2.85	2.97	3.87
Basıklık	-.36	-.46	-.34	-.20	-.48	-.41	-.60	-.54	-.34	-.45	-.35
Çarpıklık	-.25	.03	-.22	-.28	-.19	-.10	-.03	.05	-.20	-.38	-.27

YD: Yaşam Doyumu, ÖY: Öz-Yeterlik, PK: Proaktif Kişilik, YD par: Yaşam Doyumu Parselleri, ÖY par: Öz-Yeterlik Parselleri, PK par: Proaktif Kişilik Parselleri

3.2. Ölçme Modeli

Yapısal eşitlik modellerine ilişkin analizler gerçekleştirilirken iki farklı süreç işlevsel hale getirilmektedir ve bu şekilde bütünleşik modelin uyum düzeyi değerlendirilmektedir. Bundan dolayı yapısal model ve ölçüm modeli birbirinden bağımsız şekilde test edilmektedir. Birinci aşamada ölçüm modeli geliştirilip kabul

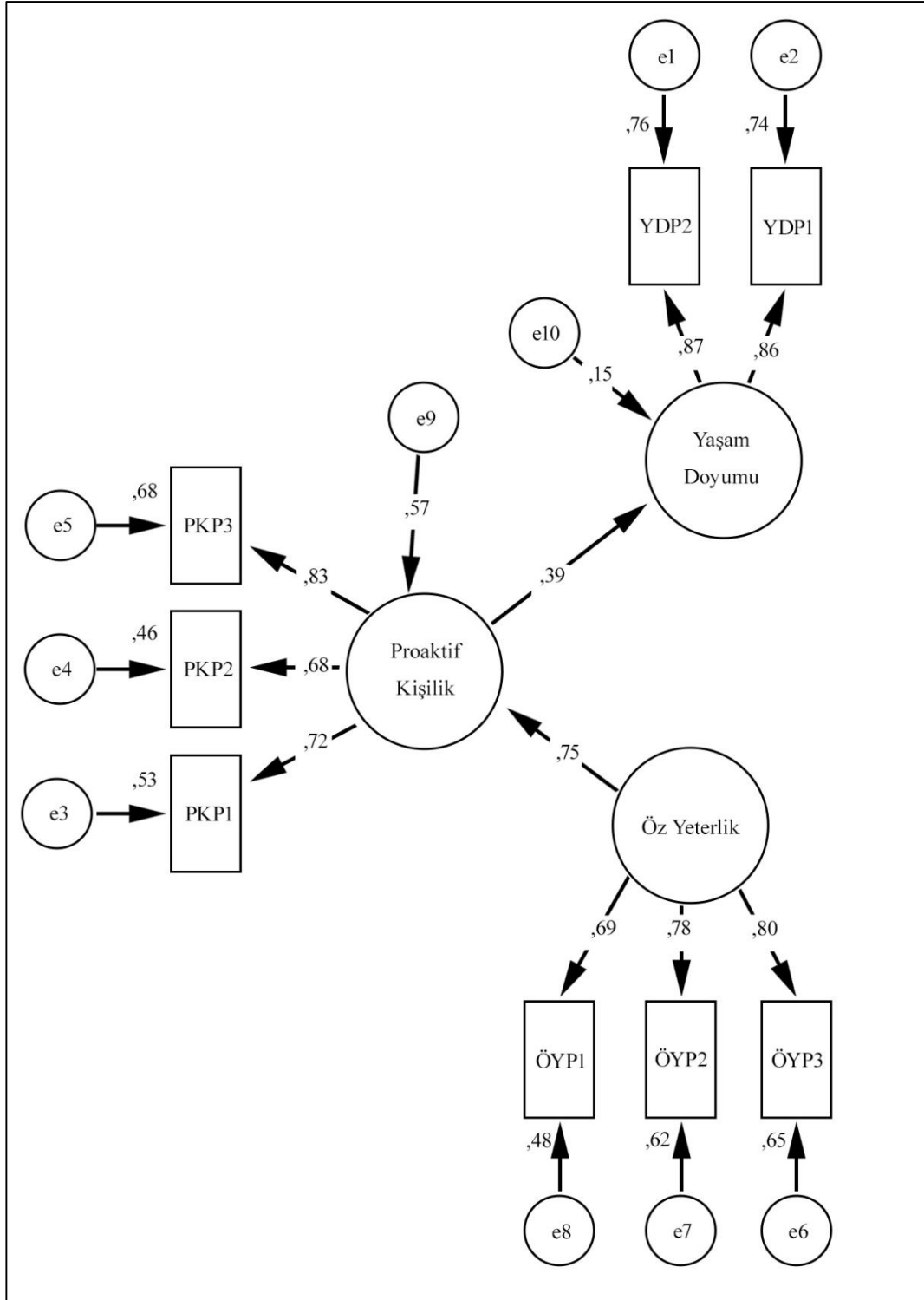
edilebilir uyum değerleri elde edilmektedir. Ardından ikinci aşama olan yapısal modelin sınanması aşamasına geçilmektedir. Ayrıca, bir kurama dayanan modelin farklı faktör yapıların sınanması ve analiz edilmesi önerilmektedir (Teo, 2010). Bu çalışmada ölçme modeli üç gizil değişken (yaşam doyumu, öz-yeterlik ve proaktif kişilik) ve sekiz gözlenen değişkendendir oluşmaktadır. Yaşam doyumu gizil değişkenini iki parsel, öz-yeterlik değişkenini üç parsel ve proaktif kişiliği üç parsel temsil etmektedir. Uygulanan test sonucu ölçme modelinin veriler ile iyi düzeyde uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır ($\chi^2_{(df=17, N=783)} = 43.21, p < .05; \chi^2/df = 2.54, CFI = .99, TLI = .98, NFI = .98; RMSEA = .04$ 90% BCa (.02, .06). Ölçme modelindeki değişkenlere ilişkin faktör yükleri .68 ile .88 arasında değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla, gözlenen değişkenleri gizil değişkenleri anlamlı bir şekilde temsil edebileceği ifade edilebilir.

Şekil 1. Ölçme Modeli

3.3. Yapısal Model

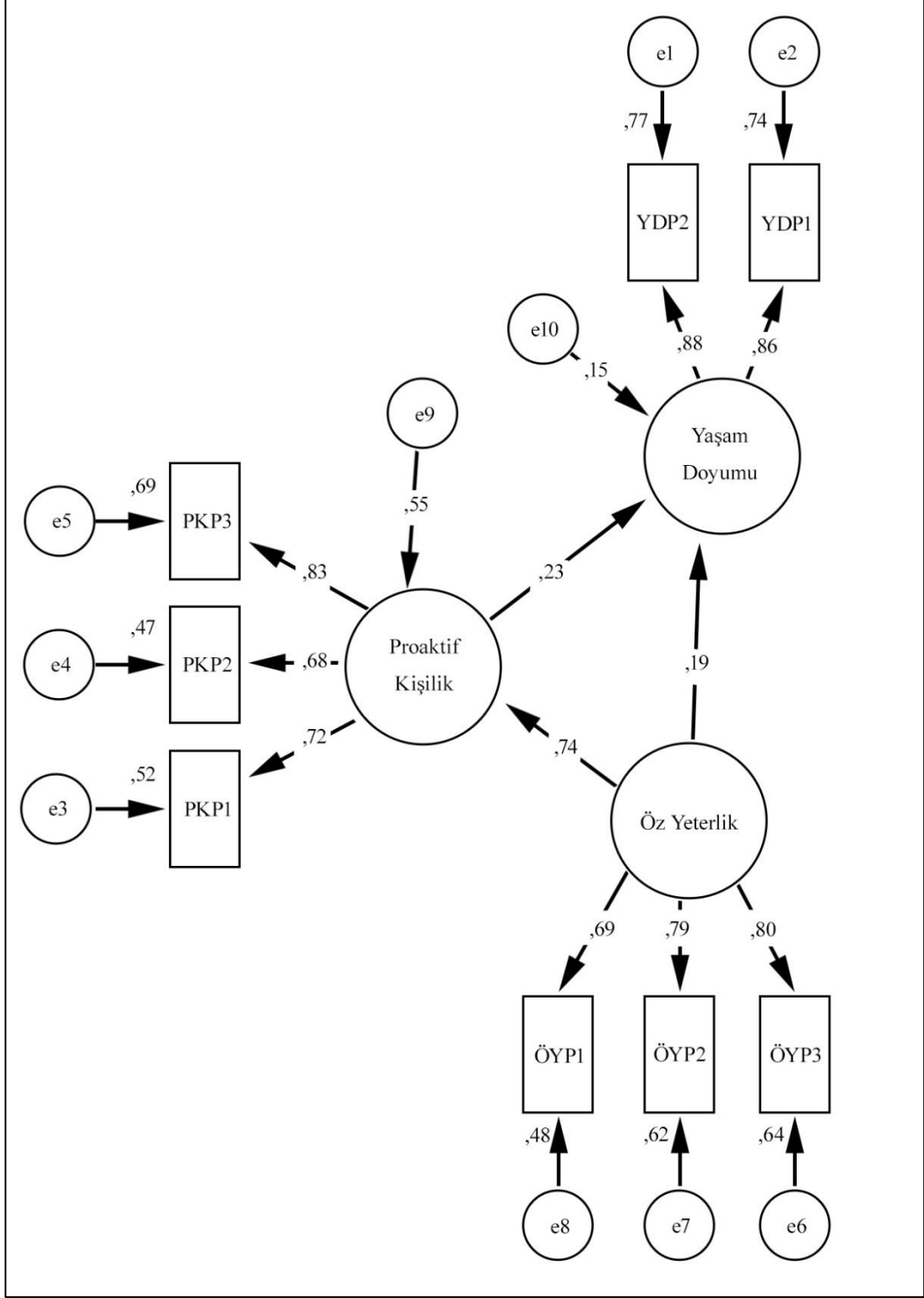
Yapısal model ile ilk olarak, yaşam doyumu ile öz-yeterlik arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin tam aracı olduğu model sınanmıştır (Şekil 2). Tam aracı modellerde, bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında bir yol kurulmamaktadır. Öz-yeterliğin proaktif kişilik aracılığıyla yaşam doyumunu yordaması araştırılmaktadır. Tam aracı modele ilişkin uyum indeksleri verilerle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermektedir ($\chi^2_{(df=18, N=783)} = 49.67, p < .05; \chi^2/df = 2.76, CFI = .99, TLI = .98, GFI = .98, NFI = .98; RMSEA = .04$ 90% BCa (.03, .06), $SRMR = .02; AIC = 85.67, ECVI = .11$ 90%BCa (.08, .14)). Bununla birlikte tam aracı modelde değişkenler arasında anlamsız herhangi bir yol bulunmamaktadır.

Şekil 2. Özyeterliğin Proaktif Kişiliğin Tam Aracılığıyla Yaşam Doyumunu Etkilemesine İlişkin Yapısal Model

Aracılık ilişkisine nihai karar verebilmek amacıyla proaktif kişiliğin kısmi aracı değişken olarak değerlendirildiği model sınanmıştır (Şekil 3). Elde edilen uyum indeksleri proaktif kişiliğin kısmi aracı olduğu modelin kabul edilebilir olduğunu göstermiştir ($\chi^2_{(df=19, N=783)} = 43.21, p < .05; \chi^2/df = 2.54, CFI = .99, TLI$

= .98, $GFI = .98$, $NFI = .98$; $RMSEA = .04$ 90% BCa (.02, .06), $SRMR = .02$; $AIC = 81.21$, $ECVI = .10$ 90%BCa (.08, .13). Bununla birlikte kısmi aracı rol modelinde yer alan yol katsayıları anlamlıdır.

Şekil 3. Özyeterliğin Proaktif Kişiliğin Kısmi Aracılığıyla Yaşam Doyumunu Etkilemesine İlişkin Yapısal Model

Test edilen aracılık modellerinden hangisinin daha uyumlu olduğunu belirlemek için AIC (Akaike's Information Criterion) ve ECVI (Expected Cross-Validation Index) uyum indeksleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sürecinde daha düşük AIC ve ECVI değerlerini sunan aracılık modelinin en uygun model olduğuna karar verilmiştir. Bu doğrultuda proaktif kişiliğin kısmi aracı rolünün değerlendirildiği modelin (Şekil 2) daha uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin kısmi aracılık rolüne sahip olduğu ifade edilebilir.

3.4. Bootstrapping İşlemi

Bu çalışmada, 10000 bootstrap örnekleme ile %95 güven aralığında güven aralıkları belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, proaktif kişiliğin öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolüne sahip olduğu ifade edilebilir ($b = .17$ 95% BCa [.07, .26]). Bootstrapping işlemi sonrasında elde edilen doğrudan ve dolaylı etkiler Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. *Proaktif Kişiliğin Öz-Yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki Aracılık Rolüne İlişkin Bootstrapping Sonuçları*

Model yolları	Etki	95% BCa (10000 bootstraps)		S.H.	t	p
		Alt	Üst			
Doğrudan etki						
ÖY→YD	.19	.05	.32	.16	2.56	.010
ÖY→PK	.74	.69	.78	.06	15.08	<.001
PK→YD	.22	.09	.35	.13	3.07	.002
Dolaylı Etki						
ÖY→PK→YD	.17	.07	.26	---	---	---

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları, yaşam doyumu ve proaktif kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Kuramsal çıkarımlar doğrultusunda, bireylerin öz-yeterlik algıları ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin aracı bir role sahip olduğuna ilişkin varsayım doğrultusunda yapısal bir model geliştirilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve modelin geçerliği belirlenmiştir. Bu bölümde belirlenen amaçlara yönelik elde edilen bulgular, literatürde yapılan çalışmalar doğrultusunda tartışılmıştır.

4.1.1. Öz-yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Araştırmada öz-yeterlik algıları ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirildiğinde öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Yani bireylerin öz-yeterlik algısı arttıkça yaşam doyumu da artmaktadır.

İlgili literatür göz önüne alındığında benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Cicerone ve Azulay (2006) öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulmuştur. İnsanın doğumdan ölüme kadar sürekli bir değişim ve gelişim içinde olduğu ve bireylerin bu değişim ve gelişim süreci içerisinde karşılaştığı bir takım durumlar değerlendirildiğinde; öz-yeterlik algısı yüksek olanların düşük olanlara göre daha kolay mücadele ettiğini ifade eden Gilman ve Huebner (2003), öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir.

Kişisel beceri konusunda kendilerini yeterli hisseden ve güçlü duygulara sahip olan bireyler, karşılarına çıkan zorlukları tehlike olarak değerlendirmemekte aksine meydan okunması gereken durumlar olarak görmektedir. Yüksek öz-yeterlik

algısına sahip olan bireyler istenmeyen zorlu durumlarla karşılaştıkları zaman huzur duygusu yaşarken; düşük öz-yeterliğe sahip bireyler sorunları karmaşık olarak algılayarak stres yaşayabilirler (Pajares, 2002). Bu bağlamda güçlü öz-yeterlik inancının bireylerin başarılarını, mutluluklarını ve yaşamlarından aldıkları doyumunu pek çok açıdan geliştirdiği söylenebilir. Vecchio, Gerbino, Pastorelli, Del Bove ve Caprara (2007), öz-yeterlik algılarının yaşam doyumunun gelişmesinde ve devam ettirilebilmesinde önemli rol oynadığını ifade etmişler ve ergenler üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda akademik ve sosyal öz-yeterlik ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ifade etmişlerdir.

Bireylerin yaşam koşulları, psikolojik durumları öz-yeterlik inancını etkileyen faktörlerdendir. Öz-yeterliği olumlu koşullar ve olumlu psikolojik durum artırmaktadır. Öte yandan olumsuz koşullar, bireyin içinde bulunduğu olumsuz ruh hali, öz-yeterlik inancında azalmaya sebep olabilmektedir (Bandura vd. 1996, s. 1208). Fogle ve arkadaşları (2002), içsel denetimli, dışa dönük bireylerin, dışsal denetimli, nörotik bireylere göre daha yüksek öz-yeterlik algısına sahip olduğunu ve öz-yeterliğin yaşam doyumunu üzerinde aracı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Yüksek düzeyde öz-yeterlik inancına sahip olan bireyler, var olan alışılmış davranışlar ve alışkanlıklar yerine, değişen yaşam koşullarına uygun davranışlar sergilemekte, zorluklar ve engeller karşısında durabilme gücüne sahip olabilmekte ve kendi hatalarına ilişkin değerlendirmeleri yıkıcı olmamaktadır. Bu durum, yüksek öz-yeterlik algısının ruh sağlığını koruyucu bir işlevi üstlendiği ve yaşam doyumunu olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Öz-yeterlik kaynakları arasında bulunan algılanan fizyolojik ve psikolojik durumların öz-yeterliği etkilediğini ifade eden Hodges ve Murhpy (2009), bireyin ruh halinin olumlu olmasının öz-yeterliği artırdığını, olumsuz ruh halinin ise öz-yeterlik algısını azalttığını belirtmektedir. Olumsuz ruh hali ve düşük öz-yeterlik algısı, bireyin yaptığı işlerden zevk alamamasına neden olmakta ve bu durum yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Öz-yeterlik bireyin kendi kapasitesini değerlendirerek, daha sonra karşılaşacağı durumlarla ya da zorluklarla baş etme düzeyine ilişkin algısı anlamına gelmektedir (Luszczynska, Scholz ve Schwarzer, 2005, s. 440). Öz-yeterlik algısının oluşmasında bireyin başarılarına dayalı doğrudan yaşantılarıyla oluşan kişisel

yeterliğe yönelik inançlar, güçlü inançlar olarak bireyin daha sonra karşılaşacağı durumlara ilişkin performansını etkilemektedir (Bandura, 1994, s. 73). Yüksek düzeyde öz-yeterliğe sahip bireylerin, karşılaşılan stresör ya da zorluklarla yüksek düzeyde performans göstererek daha başarılı oldukları, bilişsel kapasitelerinin geliştiği ve dolayısıyla kendilerine yönelik inançlarının daha olumlu olduğu bilinmektedir (Baldwin, Baldwin ve Ewald, 2006, s. 3; Bandura, 1993, s. 119). Bireyin kendisine yönelik algısının olumlu olması yani güçlü bir benlik algısına sahip olması, bilişsel kapasitesinin yüksek olması, yüksek düzeyde öz-yeterlik algısına sahip olmasını sağlamakta ve bu durum bireyin yaşam doyumunun artmasına katkıda bulunmaktadır.

4.1.2. Yaşam Doyumu ile Proaktif Kişilik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Yaşam doyumu ile proaktif kişilik arasındaki ilişkilerin ele alındığı araştırma sonucunda, yaşam doyumu ile proaktif kişilik arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani yüksek düzeyde proaktif kişilik özellikleri gösteren bireylerin yaşam doyumunun yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Proaktif bireyler değişimi başlatabilme yeteneğine sahip, çevrelerinde bir değişim sağlamak amacıyla çaba gösteren ve yeni çevresel koşullar oluşturabilmek için mücadele eden bireylerdir (Vianen ve de Pater, 2012, s. 149). Aynı zamanda kendilerine bir vizyon belirleyip bu vizyona ulaşabilmek için çalışan proaktif bireyler kişisel başarılarını artırmak amacıyla daha fazla öğrenme etkinliklerine katılıp, olumsuz durumları düzeltmeye çalışarak yeni bilgiler edinme yolunda harekete geçen ve önlerine çıkan fırsatları değerlendirerek anlamlı bir değişim oluşturabilmek için uğraşan kişilerdir (Antonacopoulou, 2000, s. 496; Crant, 2000, s. 439). Bu özelliklere sahip olan proaktif bireyler belirledikleri hedeflere daha kolay ulaşabilmekte ve karşılarına çıkan olumsuz durumlar karşısında azimli ve kararlı davranarak psikolojik açıdan kendilerini daha güçlü hissederek yaşam doyumlarını artırabilmektedirler. Çakmak ve Uncuoğlu Yolcu (2017), proaktif kişiliğin proaktif çalışma davranışı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği; psikolojik güçlendirmenin bu ilişkide düzenleyici etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır

Bateman ve Crant (1993), proaktif bireylerin mevcut durumlarını iyileştirerek ya da yenilerini yaratarak çevrelerinde değişim yaratan fırsatları tespit

eden ve ele geçiren dinamik bireyler olduklarını ifade etmektedir. Bu bireyler, geleceğe yönelik ve hedeflerine ulaşana kadar faaliyetlerini sürdüren, kendinden başlangıçlı olma eğilimindedirler (Parker, Williams ve Turner, 2006, s. 637; Frese, Kring, Soose ve Zempel, 1996, s. 40; Crant, 2000, s. 439). Aksine, proaktiflik düzeyi düşük olan bireyler nispeten pasif olma eğilimindedirler, durumları olduğu gibi kabul ederler (Bateman ve Crant, 1993, s. 105). Proaktif bireylerin bireysel ve takım etkinliği için elverişli koşullar yaratan fırsatları belirleme veya yaratma eğiliminde olduklarını ifade eden Greguras ve Diefendorff (2010), proaktif kişiliğin amaç edinme ve psikolojik ihtiyaç memnuniyeti aracılığıyla yaşam doyumunu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Proaktif bireyler belirledikleri hedeflere daha kolay ulaşabilmekte ve karşılarına çıkan olumsuz durumlar karşısında azimli ve kararlı davranarak yaşam doyumlarını artırabilmektedirler. Proaktif bireylerin yaşam hedeflerine ulaşabilme ihtimalleri yüksek olabileceği için içinde buldukları yaşam koşulları ile ulaşmak istedikleri hedefler arasında fark az olacaktır. Bu durum proaktif kişiliğin yaşam doyumunu ile anlamlı bir ilişki oluşturabileceğini göstermektedir.

4.1.3. Öz-yeterlik ile Proaktif Kişilik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Öz-yeterlik ile proaktif kişilik arasındaki ilişki incelenmiş olup, öz-yeterlik ile proaktif kişilik arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Güçlü öz-yeterlik inancına sahip bireylerin proaktif kişilik özelliklerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Amaç belirlemede etkili olan öz-yeterlik inancına sahip bireyler, kolay hedef belirleyebilmekte ve amaçlarına ulaşmakta başarılı olmaktadır (Bandura, 1994, s. 72). Benzer şekilde proaktif kişiliğe sahip bireyler, yüksek standartlar ve amaçlar koyma eğilimindedir. Bu amaçlara ve hedeflere ulaşmak için mevcut olan tüm kaynaklarını kullanmaktadırlar (Crant, 1995, s. 532). Dolayısıyla proaktif kişiliğe sahip bireylerin belirledikleri amaçlarına ulaşmalarında öz-yeterlik algılarının etkili olacağı ifade edilebilir. Strauss, Griffin ve Rafferty (2009) ve Belschak ve Hartog (2010), öz-yeterlik ile proaktif kişiliğin pozitif açıdan ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yüksek öz-yeterlik algısına sahip olan bireylerin kendilerine yönelik inançları güçlü olmakta ve hedeflerine kolay ulaşabilmekte; bu nokta da proaktif kişilik yapısının etkilerini göstermektedirler.

Bireyler sergiledikleri tutum, davranış ve eylemlerinin sonuçlarını değerlendirmektedirler. Değerlendirmeleri sonucunda benzer davranışları gerçekleştirme konusunda öz-yeterlik algısı oluşturmaktadırlar. Bireyin yaptığı işlere yönelik elde ettiği başarılar, bireyi benzer davranışla sergilemeye yönlendirmektedir. Birey geçmiş hayatında başarılı işler yapmışsa gelecekte yapacağı işlerde kendisine olan güveni artmaktadır (Pajares, 2002). Proaktif kişilikte de bireylerin kendilerinin farkında olarak değişimi başlatabilmeleri, gerekli gördükleri değişimi gerçekleştirebilmeleri ve bu konuda azimli, kararlı ve sorumlu olmaları onların öz yeterliğini etkileyebilmektedir.

Motivasyon üzerinde de önemli bir etkiye sahip olan öz-yeterlik inancının ve proaktif kişilik yapısının, bireylerin bir işi başlatabilme ve sürdürebilmelerinde etkili olduğu görülmektedir. Bireyler girişimde bulunmak istedikleri alanlara yönelik yüksek öz-yeterlik inancına ve proaktif kişilik yapısına sahip olduklarında işe yönelik daha iyi motive olmakta ve daha yüksek başarı sağlayabilmektedirler.

4.1.4. Öz-yeterlik ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Proaktif Kişiliğin Etkisinin İncelenmesi

Araştırmada öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişki de proaktif kişiliğin etkisi incelenmiştir. Bu etkiyi belirlemek amacıyla geliştirilen yapısal model, öz-yeterlik ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin kısmi aracılık rolüne sahip olduğunu göstermektedir.

Kişilik bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, bireyi diğer bireylerden ayıran duygu, düşünce, davranış, yetenek ve ilgilerini kapsayan özellikler bütünüdür (Cüceloğlu, 1997: 404). Kişilik, yaşam doyumu çalışmalarında yaratılışsal bir özellik olarak incelenmekte ve yaşam doyumu başlı başına bir kişilik özelliği gibi görülmektedir (Diener, 1984, s. 543). Kişilik özellikleri incelendiğinde Norman's Big Five (1963) olarak bilinen beş faktör kişilik kuramı, davranış-özellik ilişkisini belirlerken kullanılan yaygın ve geçerliliği yüksek yaklaşımlardan birisi olarak görülmektedir. Bu beş faktör; dışadönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk, sorumluluk ve duygusal dengeliliktir (Mount ve Barrick, 1991, s. 2).

Beş faktör kişilik özellikleri yaşam doyumu açısından kişilerarası farklılıkları açıklamadaki en güçlü modellerden birisi olarak görülmektedir (DeNeve ve Cooper, 1998, s. 199). Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde beş

faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisine ilişkin sonuç, özellikle dışadönüklük ve sorumluluk faktörlerinin yaşam doyumunu artırdığı, duygusal dengesizlik faktörünün ise yaşam doyumunu azalttığı şeklindedir (Hayes ve Joseph, 2003, s. 725; Proctor, Linley ve Maltby, 2008, s. 587). Kişiliğin yaşam doyumunu nasıl etkilediğinin üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu ifade eden Headey ve Wearing'e (1992) göre, belirli kişilik tipindeki bireyler bazı olumlu olayları deneyimleme şansları yüksek olduğu için daha mutludurlar ve yaşam doyumu daha yüksektir.

Proaktif kişilik, beş faktör kişilik özelliklerinin önemli bir kısmını açıklayan kişilik özelliği olarak kabul edilmektedir (Crant ve Bateman, 2000, s. 66). Proaktif bireyler, mevcut durumlarını iyileştirerek ya da yenilerini yaratarak çevrelerinde değişim yaratan, fırsatları tespit eden bireylerdir (Bateman ve Crant, 1993, s. 105). Aynı zamanda geleceğe yönelik (Parker, Williams ve Turner, 2006, s. 637), hedeflerine ulaşana kadar faaliyetlerini sürdüren, kendilerine yönelik olumlu bir bakış açısına sahiptirler (Crant, 2000, s. 439). Bireylerin kendilerine yönelik algılarının olumlu ya da olumsuz olmasının aynı zamanda onların öz-yeterlik algılarını etkilediği de söylenebilir. Bu durumda yaşamdan aldığı doyumu artan bir bireyin öz-yeterlik algısı, bireyin proaktif kişilik özellikleri göstermesi ile ilişkilendirilebilir. Proaktif kişilik, bireyin başkasının bir şey istemesine ve söylemesine gerek kalmadan değişimi başlatabilme özelliklerine sahip olmasıdır. Proaktif bireyler değişimi gerçekleştirebilmek ve hedefledikleri noktaya ulaşabilmek için aktif olarak çaba gösterirler, fırsatları kollarlar ve harekete geçerler (Bolino vd. 2010, s. 327; Bateman ve Crant, 1993, s. 105). Proaktif bireylerin bu özellikleri ideallerine ulaşmalarını ve kendilerini daha mutlu hissetmelerini sağlayacak yaşantıları deneyimlemeleri yaşam doyumlarını artırabilir. Örneğin Çelik ve Raba'nın (2017) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışma da proaktif kişiliğin heyecan arayışı ile pozitif yönde anlamlı ilişkileri olduğu ve proaktif kişiliğin yaşam doyumunu yordama gücünü artırdığı tespit edilmiştir.

Bireyin sosyal çevresini değiştirmeye yönelik çabası, kendisine yönelik inancı proaktif kişiliğin yanı sıra öz-yeterlikle de ilgilidir. Öz-yeterlik inancı, bireyin sosyal çevresini oluşturmada etkili olabilmekte ve yaşam tarzını etkileyebilmektedir (Bandura, 1994, s. 73). Bandura'nın (2001), bireyin ne yapacağını bilmesinden çok neyi yapacağını bilmesi olarak tanımladığı öz-yeterlik

kavramı son zamanlarda birçok araştırmacının çalışma konusunu oluşturmaktadır. Bireylerin düşünce ve davranışları üzerinde etkisi olan yüksek öz-yeterlik algısı; bireyin kendinden emin ve zorluklar karşısında strese girmeden güçlü durabilmesini sağlamaktadır. Bireylerin kendilerine ve çevrelerine yönelik olumlu bakış açılarına sahip olması ve olumlu geri bildirimlerde bulunmaları öz-yeterlik algılarını yükseltmekte ve böylece yaşamdan doyum almalarını sağlamaktadır. Bandura (1994), öz-yeterliği yüksek olan bireylerin hedefledikleri amaçlara ulaşmakta daha başarılı olduklarını ve yaşamdan daha fazla doyum aldıklarını ifade etmektedir.

Bireyin, yaşamına yönelik bilişsel değerlendirmeleri yaşam doyumunu oluşturmaktadır. Yaşamdan memnun olma ve hayattan zevk alma algıları oluşurken birey, kendisini ve yaşamını değerlendirme halindedir. Belirlenen amaçlara ulaşmada yüksek öz-yeterlik algısına sahip olmanın bireyin yaşam doyumunu olumlu etkilediği ifade edilmektedir (Diener, 2000, s. 34). Bununla birlikte, yüksek öz-yeterlik algısına sahip, amaçları doğrultusunda harekete geçen ve etkili davranışlar sergileyen bireylerin proaktif kişilik özelliklerinin ön planda olabileceği ve kendilerine yönelik olumlu tutumlarının artış göstereceği düşünülmektedir. Bu durumda öz-yeterlik ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide proaktif kişiliğin etkili olduğu söylenebilir. Bireyin kendi yaşamına yönelik bilişsel değerlendirmelerini içeren yaşam doyumunun ifade edilen bu tutumlar doğrultusunda gelişme gösterdiği çıkarımı yapılabilir.

4.2. Öneriler

Bu araştırma ile üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları ile yaşam doyumunu arasındaki ilişki de proaktif kişiliğin aracı etkisinin değerlendirilmeye çalışılması, bu konuda ileride yapılacak betimsel ve deneysel çalışmalara olanak sağlaması açısından önemli görülmektedir.

- Literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik algıları, yaşam doyumunu ve proaktif kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın sonuçlarının desteklenmesi ve genellenebilirliğinin artırılması açısından literatürdeki boşluğu dolduracağı ve yeni araştırmacıların benzer çalışmalarına yönelik karşılaştırma yapmalarına olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

- Araştırmadan elde edilen sonuçların genellenebilirliğini ve geçerliğini arttırmak amacıyla, gelecekte yapılacak çalışmalarda araştırmanın verileri daha büyük örneklemelerden toplanıp, analizler tekrarlanabilir.
- Proaktif kişiliğin ilişkili olacağı düşünülen kavramlarla araştırmalar yapılarak, bu alandaki literatür boşluğu doldurulabilir.
- Araştırma sonuçları ışığında, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında gerçekleştirilen etkinliklerde proaktif kişilik özelliğinin geliştirilmesine ve öz-yeterlik algısının artırılmasına yönelik etkinliklere yer verilmesinin gençlerin yaşam doyumlarını artırmaya yönelik fayda sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adams, T. R., Rabin, L. A., Da Silva, V. G., Katz, M. J., Fogel, J., Lipton, R. B. (2016). Social Support Buffers The Impact of Depressive Symptoms on Life Satisfaction in Old Age. *Clinical Gerontologist*, 39 (2), 139-157.
- Ağaoğlu, C. (2012). *Cinsiyetleri Farklı Üniversite İkinci Sınıf Öğrencilerinin İyilik Hali Boyutlarına Göre Öz-Yeterlik ve Sürekli Öfkelerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Akaike, H. (1987). Factor Analysis and AIC. *Psychometrika*, 52 (3), 317-332.
- Akgündüz, Y., Adan Gök, Ö., Alkan, C. (2017). Örgütsel Destek Algısı, İş Stresi, İşin Anlamlılığı ve Proaktif Kişilik Özelliklerinin Çalışanların Yaratıcılığına Etkisi: Beş Yıldızlı Bir Otel Çalışanlarında Uygulama. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 1, 50-68.
- Akın, A., Özcan, A. N. (2015). Turkish Version of Proactive Scale: A Study of Validity and Reliability. *Mevlana International Journal of Education (MIJE)*, 5 (1), 165-172.
- Akın, U. (2014). Okul Müdürlerinin İnisiyatif Alma Düzeyleri ile Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 20 (2), 125-149.
- Anderson, J. C., Gerbing, D. W. (1988). Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach. *Psychological Bulletin*, 103 (3), 411-423.
- Anderson, S. L., Betz, N. E. (2001). Sources of Social Self-Efficacy Expectations: Their Measurement and Relation to Career Development. *Journal of Vocational Behavior*, 58 (1), 98-117.
- Antonacopoulou E. P. (2000). Employee Development Through Self-Development in Three Retail Banks. *Personnel Review*, 29 (4), 491-508.
- Aypay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeği'nin GÖYÖ Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 113-131.

- Azizli, N., Atkinson, B. E., Baughman, H. M., Giammarco, E. A. (2015). Relationships Between General Self-Efficacy, Planning for The Future and Life Satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 82, 58-60.
- Bachmann, A. S., Simon, B. (2014). Society Matters: The Mediational Role of Social Recognition in The Relationship Between Victimization and Life Satisfaction Among Gay Men. *European Journal of Social Psychology*, 44 (3), 195-201.
- Balcı, Ş., Koçak, M. C. (2017). "Sosyal Medya Kullanımı İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma". *I. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı*, İstanbul: 2017, 34-45.
- Baldwin, K. M., Baldwin, J. R., Ewald, T. (2006). The Relationship Among Shame, Guilt and Self-Efficacy. *American Journal of Psychotherapy*, 60 (1), 1-23.
- Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-Efficacy Mechanism in Human Agency. *American Psychologist*, 37 (2), 122-147.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*. New Jersey: Prentice- Hall.
- Bandura, A. (1993). Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist*, 28 (2), 117-148.
- Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. *Encyclopedia of Human Behavior*, 4, 71-81.
- Bandura, A. (2000). Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. *Current Directions in Psychological Science*, 9 (3), 75-78.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52 (1), 1-26.
- Bandura, A. (1995). Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Society. Albert Bandura (Ed.), *Self-Efficacy in Changing Societies* içinde (s. 1-45), Cambridge: Cambridge University Press.

- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., Pastorelli, C. (1996). Multifaceted Impact of Self-Efficacy Beliefs on Academic Functioning. *Child Development*, 67 (3), 1206-1222.
- Başerer, Z. (2014). *Öğrencilerin İnterneti ve Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanma Durumlarına Göre İletişim Becerileri ve Öz Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bateman, T. S., Crant, J. M. (1993), The Proactive Component of Organizational behavior: A Measure and Correlates. *Journal of Organizational Behavior*, 14 (2), 103-118.
- Belschak, F. D., Hartog, D. N., Fay, D. (2010). Exploring Positive, Negative and Context Dependent Aspects of Proactive Behaviours at Work. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83 (2), 267-273.
- Bolino, M. C., Valcea, S., Harvey, J. (2010). Employee, Manage Thyself: The Potentiallynegative Implications of Expecting Employees to Behave Proactively. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83 (2), 325-345.
- Bollen, K. A., Stine, R. (1990). Direct and Indirect Effects: Classical and Bootstrap Estimates of Variability. *Sociological Methodology*, 20 (1), 115-140.
- Browne, M. W., Cudeck, R. (1993). Alternative Ways of Assessing Model Fit. *Sage Focus Editions*, 154, 136-159.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications and Programming* (2. Baskı). New York: Taylor and Francis Group.
- Caprara, G. V. & Cervone, D. (2003). A Conception of Personality For A Psychology of Human Strengths: Personality as An Agentic, Self-Regulating System. L. G. Aspinwall & U. M. Staudinger (Ed.), *A Psychology of Human Strengths: Fundamental Questions and Future Directions For A Positive Psychology* içinde (s. 61-74). Washington: American Psychological Association.
- Carr, A. (2015). *Pozitif Psikoloji*. Ümit Şendilek (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Chesnut, S. R., Burley, H. (2015). Self-Efficacy as A Predictor of Commitment to The Teaching Profession: A Meta-Analysis. *Educational Research Review*, 15, 1-16.

- Cheung, C. K., Ngan, R. M. H. (2012). Filtered Life Satisfaction and Its Socioeconomic Determinants in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 109 (2), 223-242.
- Cicerone, K. D., Azulay, J. (2006). Perceived Self-Efficacy and Quality of Life in Traumatic Brain Injury. *The Journal of Head Trauma Rehabilitation*, 21 (5), 408-409.
- Claes, R., Beheydt, C., Lemmens, B. (2005). Unidimensionality of Abbreviated Proactive Personality Scales Across Cultures. *Applied Psychology*, 54 (4), 476-489.
- Coffe, H., Geys, B. (2007). Participation in Bridging and Bonding Associations and Civic Attitudes: Evidence From Flanders. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 18 (4), 385-406.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (6. Baskı). New York: Routledge Falmer.
- Crant, J. M., Bateman, T. S. (2000). Charismatic Leadership Viewed From Above: The Impact of Proactive Personality. *Journal of Organizational Behavior*, 21 (1), 63-75.
- Crant, J. M. (1995). The Proactive Personality Scale and Objective Job Performance Among Real Estate Agents. *Journal of Applied Psychology*, 80 (4), 532-537.
- Crant, J. M. (2000). Proactive Behavior in Organization. *Journal of Management*. 26 (3), 435-462.
- Cummins, R. A. (2010), Subjective Well Being, Homeostatically Protected Mood And Depression: A Synthesis. *Journal of Happiness Studies*, 11 (1), 1-17.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çapri, B., Özkendir, O.M., Özkurt, B., Karakuş, F. (2012). General Self-Efficacy Beliefs, Life Satisfaction and Burnout of University Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 968-973.
- Çelik, E., Raba, S. (2017). Heyecan Arayışının Yaşam Doyumu ile Proaktif Kişilik Arasındaki İlişkide Baskıcı Etkisi. *Mediterranean Journal of Humanitie*, 7 (1), 123-134.

- Çelik, E., Topçuoğlu, P. (2017). Proaktif Kişiliğin Öznel Zindelik ile Merak Arasındaki İlişkide Aracılık Etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1221-1240.
- Çelik, M., Sanberk, İ., Deveci, F. (2017). Öğretmen Adaylarının Yaşam Doyumlarının Yordayıcısı Olarak Psikolojik Dayanıklılık ve Umutsuzluk. *İlköğretim Online*, 16 (2), 654-662.
- Çikrikci, Ö. (2012). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Bilişötesi Farkındalık Düzeyleri ile Öz Yeterlik Algılarının Yaşam Doyumunu Yordama Gücü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Çikrikci, Ö., Odacı, H. (2016). The Determinants of Life Satisfaction Among Adolescents: The Role of Metacognitive Awareness and Self-Efficacy. *Social Indicators Research*, 125 (3), 977-990.
- Çivitçi, A. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Genel Yaşam Doyumu ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 321-336.
- Demerath, N. J. (2002). A Sinner Among The Saints: Confessions of A Sociologist of Culture and Religion. *In Sociological Forum*, 17 (1), 1-19.
- DeNeve, K., Cooper, H. (1998). The Happy Personality: A Meta Analysis of 137 Personality Traits and Subjective Well Being. *Psychological Bulletin*, 124 (2), 197-229.
- Diener, E., Diener, C. (1996). Most People Are Happy. *Psychological Science*, 7 (3), 181-185.
- Diener, E., Suh, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40 (1-2), 189-216.
- Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, 95 (3), 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective Well-Being: The Science of Happiness and A Proposal for A National Index. *American Psychologist*, 55 (1), 34-43.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.

- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302.
- Diez-Nicolas, J. (2002). Two Contradictory Hypotheses on Globalization: Societal Convergence or Civilization Differentiation and Clash. *Comparative Sociology*, 1, 465-493.
- Fogle, L. M., Huebner, E. S., Laughlin, J. E. (2002). The Relationship Between Temperament and Life Satisfaction in Early Adolescence: Cognitive and Behavioral Mediation Models. *Journal of Happiness Studies*, 3 (4), 373-392.
- Frese, M., Kring, W., Soose, A., Zempel, J. (1996). Personal Initiative at Work: Differences Between East and West Germany. *Academy of Management Journal*, 39 (1), 37-63.
- Gilligan, T. D., Huebner, S. (2007). Initial Development and Validation of The Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale-Adolescent Version. *Applied Research in Quality of Life*, 2 (1), 1-16.
- Gilman, R., Huebner, E. S. (2003). A Review of Life Satisfaction Research With Children and Adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18 (2), 192-205.
- Greenley, J. R., Greenberg, J. S., Brown, R. (1997). Measuring Quality of Life: A New and Practical Survey Instrument. *Social Work*, 42 (3), 244-254.
- Greguras, G. J., Diefendorff, J. M. (2010). Why Does Proactive Personality Predict Employee Life Satisfaction and Work Behaviors? A Field Investigation of The Mediating Role of The Self-Concordance Model. *Personnel Psychology*, 63 (3), 539-560.
- Griffin, M. A., Neal, A., Parker, S. K. (2007). A New Model of Work Role Performance: Positive Behavior in Uncertain and Interdependent Contexts. *Academy of Management Journal*, 50 (2), 327-347.
- Gupta, V. K., Bhawe, N. M. (2007). The Influence of Proactive Personality and Stereotype Threat on Women's Entrepreneurial Intentions. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, 13 (4), 73-85.
- Hampton, N. Z. (1998). Sources of Academic Self Efficacy Scale: An Assessment Tool for Rehabilitation Counselors. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 41 (4), 260-277.

- Hawi, N. S., Samaha, M. (2017). The Relations Among Social Media Addiction, Self-Esteem and Life Satisfaction in University Students. *Social Science Computer Review*, 35 (5), 576-586.
- Hayes, N., Joseph, S. (2003). Big 5 Correlates of Three Measures of Subjective Wellbeing. *Personality and Individual Differences*, 34 (4), 723-727.
- Headey, B., Wearing, A. (1989). Personality, Life Events and Subjective Well-Being: Toward A Dynamic Equilibrium Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57 (4), 731-739.
- Hodges, C. B., Murphy P. F. (2009). Sources of Self- Efficacy Beliefs of Students in A Technology-Intensive Asynchronous College Algebra Course. *Internet and Higher Education*, 12 (2), 93-97.
- Hong, S. M., Effy, G. (1994). The Relationship of Satisfaction with Life to Personality Characteristics. *Journal of Psychology Interdisciplinary & Applied*, 128 (5), 547-558.
- Jawahar, I. M., Jawahar, I. M., Liu, Y., Liu, Y. (2016). Proactive Personality and Citizenship Performance: The Mediating Role of Career Satisfaction and The Moderating Role of Political Skill. *Career Development International*, 21 (4), 378-401.
- Kammeyer-Mueller, J. D., Wanberg, C. R. (2003). Unwrapping The Organizational Entry Process: Disentangling Multiple Antecedents and Their Pathways to Adjustment. *Journal of Applied Psychology*, 88 (5), 779-784.
- Karasu, H. (2013). *Ergenlerde Özerkliğin Yordayıcısı Olarak Bağlanma Stilleri ve Proaktif Kişilik Yapılarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kickul, J., Gundry, L. (2002). Prospecting For Strategic Advantage: The Proactive Entrepreneurial Personality and Small Firm Innovation. *Journal of Small Business Management*, 40 (2), 85-97.
- Kim, T., Cable, D. M., Kim, S. (2005). Socialization Tactics, Employee Proactivity and Person-Organization Fit. *Journal of Applied Psychology*, 90 (2), 232-241.

- Kim, T., Hon, A. H. Y., Lee, D. (2010). Proactive Personality and Employee Creativity: The Effects of Job Creativity Requirement and Supervisor Support For Creativity. *Creativity Research Journal*, 22 (1), 37-45.
- Klassen, R. M., Tze, V. M. (2014). Teachers' Self-Efficacy, Personality and Teaching Effectiveness: A Meta-Analysis. *Educational Research Review*, 12, 59-76.
- Klassen, R. M. (2004). Optimism and Realism: A Review of Self-Efficacy From A Cross-Cultural Perspective. *International Journal of Psychology*, 39 (3), 205-230.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Publications.
- Kulakçı, H. (2011). *Huzurevinde Verilen Hemşirelik Hizmetlerinin Yaşlıların Öz-Yeterlik Alguları ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarına Etkisinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Lee, S. M., Peterson S. (2000). Culture, Entrepreneurial Orientation and Global Competitiveness. *Journal of World Business*, 35 (4), 401-416.
- Lent, R. W., Brown, S. D., Gover, M. R., Nijjer, S. K. (1996). Cognitive Assessment of The Sources of Mathematics Self-Efficacy: A Thought-Listing Analysis. *Journal of Career Assessment*, 4 (1), 33-46.
- Lent, R. W., Lopez, F. G., Bieschke, K. J. (1991). Mathematics Self-Efficacy: Sources and Relation to Science-Based Career Choice. *Journal Of Counseling Psychology*, 38 (4), 424-430.
- Li, M., Wang, Z., Gao, J., You, X. (2017). Proactive Personality and Job Satisfaction: The Mediating Effects of Self-Efficacy and Work Engagement in Teachers. *Current Psychology*, 36 (1), 48-55.
- Lopez F. G., Lent R. W. (1992). Sources Of Mathematics Self Efficacy in High School Students. *Career Development Quartely*, 41 (1), 3-12.
- Lopez, F. G., Lent, R. W., Brown, S. D., Gore, P. A. (1997). Role of Social-Cognitive Expectations in High School Students' Mathematics-Related Interest and Performance. *Journal of Counseling Psychology*, 44 (1), 44-52.

- Lu, A., Hong, X., Yu, Y., Ling, H., Tian, H., Yu, Z., Chang, L. (2015). Perceived Physical Appearance and Life Satisfaction: A Moderated Mediation Model of Self-esteem and Life Experience of Deaf and Hearing Adolescents. *Journal of Adolescence*, 39, 1-9
- Luszczynska, A., Scholz, U., Schwarzer, R. (2005). The General Self-Efficacy Scale: Multicultural Validation Studies. *The Journal of Psychology*, 139 (5), 439-457.
- Maciejewski, P. K., Holly, G.P., Carolyn, H. M. (2000). Self-Efficacy as A Mediator Between Stressful Life Events and Depressive Symptoms: Differences Based on History of Prior Depression. *British Journal of Psychology*, 176 (4), 373-378.
- Major, D. A., Turner, J. E., Fletcher, T. D. (2006). Linking Proactive Personality and The Big Five to Motivation to Learn and Development Activity. *Journal of Applied Psychology*, 91 (4), 927-935.
- Matsui, T., Matsui, K., Ohnishi, R. (1990). Mechanisms Underlying Math Self-Efficacy Learning of College Students. *Journal of Vocational Behavior*, 37 (2), 225-238.
- McMillan, J. H., Schumacher, S. (2006). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry* (6. Baski). New York: Pearson.
- Moeni, B., Shafii, F., Hidarania, A., Babaii, G. R., Birashk, B., Allahverdipour, H. (2008). Perceived Stress, Self-Efficacy and Its Relations to Psychological Well-Being Status in Iranian Male High School Students. *Social Behavior and Personality*, 36 (2), 257-266.
- Mount, M. K., Barrick, M. R. (1991). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 44 (1), 1-26.
- Mustafa, M. J., Hernandez, E., Mahon, C., Chee, L. K. (2016). Entrepreneurial Intentions of University Students in An Emerging Economy: The Influence of University Support and Proactive Personality on Students' Entrepreneurial Intention. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 8(2), 162-179.
- Myers, D. G., Diener, E. (1995), "Who is Happy?". *Psychological Science*, 6 (1), 10-17.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., Tobin, S. S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16 (2), 134-143.

- Özcan, D. H. (2016). *Ergenlerde Bilişsel Esneklik ile Öz-Yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Pajares, F. (n.d.). *Overview of Social Cognitive Theory and of Self-Efficacy*. erişim <http://p20motivationlab.org/>.
- Pajares, F., Johnson, M. J., Usher, E. L. (2007). Sources of Writing Self Efficacy Beliefs of Elementary, Middle and High School Students. *Research in The Teaching of English*, 42 (1), 104-120.
- Palmore, E., Luikart, C. (1972), Health and Social Factors Related to Life Satisfaction. *Journal of Health and Social Behavior*, 13 (1), 68-80.
- Park, H. J., Jeong, D. Y. (2015). Psychological Well-Being, Life Satisfaction and Self-Esteem Among Adaptive Perfectionists, Maladaptive Perfectionists, and Nonperfectionists. *Personality and Individual Differences*, 72, 165-170.
- Parker, S. K. (1998). Enhancing Role Breadth Self-Efficacy: The Roles of Job Enrichment and Other Organizational Interventions. *Journal of Applied Psychology*, 83 (6), 835-852
- Parker, S. K., Sprigg, C. A. (1999). Minimizing Strain and Maximizing Learning: The Role of Job Demands, Job Control and Proactive Personality. *Journal of Applied Psychology*, 84 (6), 925-939.
- Parker, S.K., Williams, H.M., Turner, N. (2006). Modeling The Antecedents of Proactive Behavior at Work. *Journal of Applied Psychology*, 91(3), 636-652.
- Pavot, W., Diener, E. (1993). Review of Satisfaction With Life Scale. *Psychological Assessment*, 5 (2), 164-172.
- Pavot, W., Diener, E. D., Colvin, C. R., Sandvik, E. (1991). Further Validation of The Satisfaction with Life Scale: Evidence for The Cross-Method Convergence of Well-Being Measures. *Journal of Personality Assessment*, 57 (1), 149-161.
- Pavot,W., Diener, E. (1993). The Affective and Cognitive Context of Self Reported Measures of Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 28 (1), 1-20.
- Proctor, C. L., Linley, P. A., Maltby, J. (2009). Youth Life Satisfaction: A Review of The Literature. *Journal of Happiness Studies*, 10 (5), 583-630.

- Ross, M., Perkins, H., Bodey, K. (2016). Academic Motivation and Information Literacy Self-Efficacy: The Importance of A Simple Desire to Know. *Library & Information Science Research*, 38 (1), 2-9.
- Sahraç, Ü. (2007). *Stres Kontrolü, Genel Öz Yeterlik, Durumluk Kaygı ve Yaşam Doyumuyla İlişkili Akış Modeli*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Salami, S. O. (2010). Occupational Stress and Well-Being: Emotional Intelligence, Self-Efficacy, Coping, Negative Affectivity and Social Support as Moderators. *The Journal of International Social Research*, 12 (3), 388-398.
- Schmitter, C., Zisselman, M., Woldow, A. (2003). Life Satisfaction in Centenarians Residing in Long-Term Care. *Annals of Long Term Care*, 7 (2), 437-442.
- Schwarzer, R. & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy Scale. J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Ed.), *Measures in Health Psychology: A User's Portfolio. Causal and Control Beliefs* içinde (s. 35-37). Windsor: NFER-Nelson.
- Seibert, S. E., Crant, J. M., Kraimer, M. L. (1999). Proactive Personality and Career Success. *Journal of Applied Psychology*, 84 (3), 416-427.
- Seibert, S. E., Kraimer, M. L., Crant, J. M. (2001). What Do Proactive People Do? A Longitudinal Model Linking Proactive Personality and Career Success. *Personnel Psychology*, 54 (4), 845-874.
- Seligman, M. E., Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55 (1), 5-14.
- Sheldon, K. M., Kasser, T. (2001). Getting Older, Getting Better? Personal Strivings and Psychological Maturity Across The Life Span. *Developmental Psychology*, 37 (4), 491- 501.
- Stevens, T., Olivárez, A., Jr., Hamman, D. (2006). The Role of Cognition, Motivation and Emotion in Explaining The Mathematics Achievement Gap Between Hispanic and White Students. *Hispanic Journal of Behavior Sciences*, 28 (2), 161-186.

- Strauss, K., Griffin, M. A., Rafferty, A. E. (2009). Proactivity Directed Toward The Team and Organization: The Role of Leadership, Commitment and Role Breadth Self Efficacy. *British Journal of Management*, 20 (3), 279-291.
- Tel, F. D., Sarı, T. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Öz Duyarlık ve Yaşam Doyumu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 292-304.
- Thompson, J. A. (2005). Proactive Personality and Job Performance: A Social Capital Perspective. *Journal of Applied Psychology*, 90 (5), 1011-1017.
- Tindall, D. B., Wellman, B. (2001). Canada as Social Structure: Social Network Analysis and Canadian Sociology. *Canadian Journal of Sociology*, 26 (3), 265-307.
- Turner, B. S. (2005). Talcott Parsons's Sociology of Religion and The Expressive Revolution. *Journal of Classical Sociology*, 5 (3), 303-318.
- Ullrich, S., Farrington, D. P., Cold, J. W. (2007). Dimensions of DSM-IV Personality Disorders and Lifesuccess. *Journal of Personality Disorders*, 21 (6), 657-663
- Uncuoğlu Y. İ., Çakmak, A. F. (2017). Proaktif Kişilik ile Proaktif Çalışma Davranışı İlişkisi Üzerinde Psikolojik Güçlendirmenin Etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 (2), 425-438.
- Usher, E. L., Pajares, F. (2006). Sources of Academic and Self Regulatory Efficacy Beliefs of Entering Middle School Students. *Contemporary Educational Psychology*, 31 (2), 125-141.
- Vauth, R., Kleim, B., Wirtz, M., Corrigan, P. W. (2007). Self-Efficacy and Empowerment as Outcomes of Self-Stigmatizing and Coping in Schizophrenia. *Psychiatry Research*, 150 (1), 71-80.
- Vecchio, G. M., Gerbino, M., Pastorelli, C., Del Bove, G., Caprara, G. V. (2007). Multi-Faceted Self-Efficacy Beliefs as Predictors of Life Satisfaction in Late Adolescence. *Personality and Individual Differences*, 43 (7), 1807-1818.
- Veenhoven, R. (1988). The Utility of Happiness. *Social Indicators Research*, 20 (4), 333-354.

- Vianen A. E. M. & de Pater I. E. (2012). Content and Development of Newcomer Person-Organization Fit: An Agenda for Future Research. Connie Wanberg (Ed.), *The Oxford Handbook of Organizational Socialization* içinde (s. 139-157). Oxford: Oxford University Press
- Warner, L. M., Schüz, B., Knittle, K. Ziegelmann, J. P., Wurm, S. (2011). Sources of Perceived Self Efficacy as Predictors of Physical Activity in Older Adults. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 3 (2), 172-192.
- Wetterberg, A. (2007). Crisis, Connection and Class: How Social Ties Affect Household Welfare. *World Development*, 35 (4), 585-606.
- White, A. G. (2009). *Ninth and Tenth Grade Student's Mathematics Self-Efficacy Beliefs: The Sources and Relationship to Teacher Classroom Interpersonal Behaviors*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Alabama University, Tuscaloosa.
- Yetim, U. (2003). The Impacts of Individualism/Collectivism, Self-Esteem and Feeling of Mastery on Life Satisfaction Among The Turkish University Students and Academician. *Social Indicators Research*, 61, 297-317.
- Yıldız, M. A., Baytemir, K. (2016). Evli Bireylerde Evlilik Doyumu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 67-80.
- Yolcu, U. İ., Çakmak, F. A. (2017). Proaktif Kişilik ile Proaktif Çalışma Davranışı İlişkisi Üzerinde Psikolojik Güçlendirmenin Etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 (2), 425-438.
- Zeldin, A. L., Pajares, F. (2000). Against The Odds: Self-Efficacy Beliefs of Women in Mathematical, Scientific and Technological Careers. *American Educational Research Journal*, 37 (1), 215-246.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-Efficacy An Essential Motive to Learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25 (1), 82-91.

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcılar;

Yapacağımız çalışma için sizlerin görüşlerine ihtiyaç duymaktayız. Araştırma sonuçlarının geçerli olabilmesi için maddelere içtenlikle yanıt vermeniz oldukça önemlidir. Bu form optik okuyucu ile okunacaktır. Lütfen dairelerin içini doldurarak yanıtlarınızı belirtiniz. Her ifadeye TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. Araştırmaya yaptığınız değerli katkılardan dolayı teşekkür ederiz. Eğitim hayatınızda başarılar dileriz.

1) Yaşınız	
2) Cinsiyet	Kadın (1) Erkek (2)
3) Kaçınıcı Sınıfta Okuyorsunuz?	1 () 2 () 3 () 4 ()
4) Şu an almakta olduğunuz burs/kredi var mı?	Evet (1) Hayır (2)
5) Nerede yaşıyorsunuz?	Ailemle birlikte (1) Yurttta (2) Akraba yanında (3) Arkadaşımlla birlikte evde (4)
6) Ailenizin toplam aylık geliri nedir?	1500 TL ve altı (1) 1501-3000 TL (2) 3001-5000 TL (3) 5001 TL ve 7000 TL (4) 7001 TL ve üstü (5)

EK-2. GÖYÖ (Genel Öz-yeterlik Ölçeği)

- 1: Tamamen Yanlış
 2: Biraz Doğru
 3: Orta Düzeyde Doğru
 4: Tamamen Doğru

1	Yeterince çaba harcarsam, zor sorunları çözenin bir yolunu daima bulabilirim.	1	2	3	4
2	Bana karşı çıkıldığında, istediğimi elde etmemi sağlayacak bir yol ve yöntem bulabilirim.	1	2	3	4
3	Amaçlarıma bağlı kalmak ve bunları gerçekleştirmek benim için kolaydır.	1	2	3	4
4	Beklenmedik olaylarla etkili bir biçimde başa çıkabileceğime inanıyorum.	1	2	3	4
5	Yeteneklerim sayesinde beklenmedik durumlarla nasıl başedebileceğimi biliyorum.	1	2	3	4
6	Gerekli çabayı gösterirsem birçok sorunu çözebilirim.	1	2	3	4
7	Baş etme gücüme güvendiğim için zorluklarla karşılaştığımda soğukkanlılığımı koruyabilirim.	1	2	3	4
8	Bir sorunla karşılaştığımda, genellikle birkaç çözüm yolu bulabilirim.	1	2	3	4
9	Başım dertte olduğunda genellikle bir çözüm düşünebilirim.	1	2	3	4
10	Önüme çıkan zorluk ne olursa olsun, üstesinden gelebilirim.	1	2	3	4

EK-3. KPÖ (Kısaltılmış Proaktif Kişilik Ölçeği)

- 1: Kesinlikle Katılmıyorum
 2: Katılmıyorum
 3: Bazen Katılmıyorum
 4: Kararsızım
 5: Bazen Katılıyorum
 6: Katılıyorum
 7: Kesinlikle Katılıyorum

1	Kendi yaşamımı geliştirmek için sürekli yeni yollar araştırırım.	1	2	3	4	5	6	7
2	Nerde olursam olayım, yapıcı bir değişim için güçlü bir etkiye sahibim.	1	2	3	4	5	6	7
3	Hiçbir şey beni kendi düşüncelerimi gerçeğe dönüştürmekten daha çok heyecanlandıramaz.	1	2	3	4	5	6	7
4	Eğer hoşlanmadığım bir şey görürsem, onu düzeltirim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Ne kadar tuhaf olursa olsun, bir şeye inanırsam onu yaparım.	1	2	3	4	5	6	7
6	Diğerlerinin görüşlerine uymasa bile kendi düşüncelerimi savunmayı severim.	1	2	3	4	5	6	7
7	Fırsatları saptamada uzmanım.	1	2	3	4	5	6	7
8	Her zaman bir şeyin en iyisini yapmanın yollarını ararım.	1	2	3	4	5	6	7
9	Eğer bir şeye inanırsam, hiçbir şey onu gerçekleştirmemi engelleyemez.	1	2	3	4	5	6	7
10	Olanakları diğer insanlardan daha iyi tespit ederim.	1	2	3	4	5	6	7

EK-4. YDÖ (Yaşam Doyum Ölçeği)

- 1: Kesinlikle Katılmıyorum
 2: Katılmıyorum
 3: Kısmen Katılmıyorum
 4: Kararsızım
 5: Kısmen Katılıyorum
 6: Katılıyorum
 7: Kesinlikle Katılıyorum

1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın.	1	2	3	4	5	6	7
2	Hayat şartlarım mükemmel.	1	2	3	4	5	6	7
3	Hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
4	Hayatımdan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım, hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5	6	7

EK-5. Ölçme Aracı Kullanım İzinleri (GÖYÖ)

Ynt: Ölçek İzin Talebi

 Ayse Aypay <ayseaypay@hotmail.com>
20.06.2017 (Sal), 12:59
Siz ↵

20.06.2017 15:26 tarihinde yanıt verdiniz.

 GÖYÖ ölçek formu.doc
34 KB

İndir OneDrive - Kişisel konumuna kaydet

Tuğçe Merhaba,

Çalışmada kullanmak istediğin ölçek formu ekte.

Doç. Dr. Ayşe AYPAY
Eskisehir Osmangazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Meselik Kampusu 26480
Eskisehir, Türkiye
E-mail: ayseaypay@hotmail.com
Tel : + 90 (222) 239 3750/1654
Faks : + 90 (222) 229 3124

Gönderen: tuğçe peker <tugce.peker@windowslive.com>
Gönderildi: 19 Haziran 2017 Pazartesi 12:50:40
Kime: ayseaypay@hotmail.com
Konu: Ölçek İzin Talebi

Sayın Doç. Dr. AYŞE AYPAY,
Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. “Öz-yeterlik, proaktif kişilik, bilişsel esneklik ve olumlu yönelimler arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Yapısal Eşitlik Modellemesi” başlığını taşıyan yüksek lisans çalışmamda, Türkçeye uyarlamasını yaptığınız “Genel Öz-Yeterlik Ölçeğini” kullanmak istiyorum. Ölçme aracının kullanımı noktasında izniniz ve daha detaylı incelemek için ölçme aracının maddelerini tarafınızdan rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum.

Saygılarımla,
Tuğçe PEKER

Ordu Üniversitesi
Sosyal Bil. Ens.
Eğitim Bilimleri ABD
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Öğrencisi

EK-6. Ölçme Aracı Kullanım İzinleri (KPKÖ)

YNT: Ölçek İzin Talebi

 AHMET AKIN <ahmet.akin@medeniyet.edu.tr> Yanıtla

19.06.2017 (Pzt), 20:44
Siz

19.06.2017 20:47 tarihinde yanıt verdiniz.

 18, proaktivite ölçeği.do...
52 KB

İndir OneDrive - Kişisel konumuna kaydet

Merhaba ölçek ektedir iyi çalışmalar

Prof. Dr. Ahmet Akın
İstanbul Medeniyet University
Faculty of Educational Sciences
Department of Psychological counseling

Kimden: tuğçe peker [tugce.peker@windowslive.com]
Gönderildi: 19 Haziran 2017 Pazartesi 15:57
Kime: AHMET AKIN
Konu: Ölçek İzin Talebi

Sayın Prof. Dr. AHMET AKIN,

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. "Öz-yeterlik, proaktif kişilik, bilişsel esneklik ve olumlu yönelimler arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Yapısal Eşitlik Modellemesi" başlığını taşıyan yüksek lisans çalışmamda, Türkçeye uyarlamasını yaptığınız "Kısıtlanmış Proaktif Kişilik Ölçeğini" kullanmak istiyorum. Ölçme aracının kullanımı noktasında izniniz ve daha detaylı incelemek için ölçme aracının maddelerini tarafınızdan rica ediyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar diliyorum.

Saygılarımla.

Tuğçe PEKER

Ordu Üniversitesi
Sosyal Bil. Ens.
Eğitim Bilimleri ABD
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Öğrencisi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı-Soyadı	Tuğçe PEKER
Doğum Yeri - Tarihi	Samsun - 14.09.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Karadeniz Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
Yüksek Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Evlilik ve Aile Danışmanlığı (Tezsiz Yüksek Lisans) Ordu Üniversitesi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ortak Program) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	<p>Peker, T. (2017). <i>Evlilik uyumunun yordayıcısı olarak psikolojik belirtiler ve problem çözme</i>. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.</p> <p>Sarı, E., Çankaya, S., Peker, T., Hayırcı, B., Çoğalan, A.D. & Akarca, K. (2017). Ortaokul öğrencilerinin temel empatidüzeyi ile akran ilişkileri arasındaki ilişki. <i>IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi</i>. Ordu Üniversitesi. 11-14 Mayıs 2017, Ordu.</p> <p>Sarı, E. & Peker, T. (2017). Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi. <i>IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi</i>. Ordu Üniversitesi. 11-14 Mayıs 2017, Ordu.</p>
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Samsun Özel Ses Okulları
İletişim	
E-Posta Adresi	tugce.peker@windowslive.com
Tarih	10.08.2018